

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2010

Jan Zigáček

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Životní vzory dnešních adolescentů

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Ing. Mgr. Irena Ocetková Ph.D.

Vypracoval:
Jan Zigáček

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Životní vzory dnešních adolescentů“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použité literatury a pramenů, který je součástí této bakalářské práce.
Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 19. dubna 2010

Jan Zigáček

Poděkování

Děkuji paní Ing. Mgr. Ireně Ocetkové Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc a přínosné rady, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Dále bych chtěl mimo jiné poděkovat panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi za prvotní přínosné konzultace, dále zástupkyni ředitele SPŠS Betlémská, Praha 1, paní PhDr. Dagmar Macháčkové; řediteli Základní školy Chmelnice, K Lučinám, Praha 3, panu Mgr. Václavu Havelkovi, kteří mi umožnili provést v těchto školských objektech průzkumné šetření. Zvláštní poděkování věnuji své rodině, a to své manželce, mé tetě paní Zdeně Lacmanové a mým dětem za jejich morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce, neboť si tohoto nesmírně vážím.

Jan Zigáček

OBSAH

Úvod	3
------------	---

I. Teoretická část:

1. Vývojové období člověka – adolescence	5
1.1 Charakteristika – vymezení období adolescence	5
1.2 Výchova, vzájemné vztahy a jejich význam pro utváření životních vzorů ..	11
1.3 Působení socializačních faktorů na osobnost adolescenta a na utváření jeho životních vzorů	13
1.3.1 Adolescent a společnost	13
1.3.2 Adolescent ve skupině	15
1.3.3 Adolescent a škola	16
1.3.4 Adolescent a současná kultura, zájmy a záliby	18
2. Životní vzory adolescentů	20
2.1 Životní vzory – obecná charakteristika	20
2.1.1 Vzor	21
2.1.2 Vzor: Nikdo a nic?	22
2.1.3 Ideál a vzor	23
2.2 Adolescent 90. let 20. století a jeho životní vzory	23
2.3 Adolescent současnosti a jeho životní vzory	26
2.4 Vývojový pohled na životní vzory během období - etap adolescence	27
3. Shrnutí teoretické části	29
3.1 Rozbor a analýza zjištěných informací sběrem dat z teoretické části	29

II. Praktická část:

1. Empirický průzkum	31
1.1 Předpoklady pro provedení průzkumu	31
1.2 Cíl a průzkumné otázky	32
1.3 Použité metody	33
1.4 Průzkumný vzorek	35
1.5 Průběh průzkumu	35
2. Výsledky průzkumu	37
2.1 Popis výsledků průzkumu	37
2.2 Interpretace výsledků průzkumu	57
2.3 Shrnutí průzkumu	59

Závěr	65
Resumé	68
Anotace	69
Seznam použité literatury a pramenů	70
Seznam příloh	72

Úvod

Adolescence - dospívání je jedním z nejdůležitějších a nejkrásnějších úseků života každého z nás. Nejen pro adolescenty, ale zejména i pro dospělé, je toto období velmi náročné. Každý z nás si tímto obdobím musel projít a určitě i my jsme přiváděli své nejbližší (rodiče) k šílenství. V této době jsme se dopouštěli různých chyb, ze kterých jsme si vzali ponaučení, křivdili jsme svému nejbližšímu okolí. Přesto všechno jsme se však ocitli až v dospělosti a možná i díky svým životním vzorům jsme zaujali to „správné“ místo „ve svém životě“. Hledali jsme smysl života, našli si a udrželi partnera. Splnili jsme si svoje sny, něčeho důležitého jsme v životě dosáhli. Založili jsme rodinu, narodili se nám potomci, kterým se pokoušíme předat to nejlepší z nás samotných a snažíme se z nich vychovat platné členy společnosti.

V průběhu období adolescence dochází k psychickému a racionálnímu dospívání. Mnozí adolescenti se domnívají, že právě až tehdy začínají „skutečně“ žít. Dospívající začínají podléhat sebeuvědomování - intenzivně vnímají své prožitky, snaží se svým způsobem komunikovat s okolím a novým způsobem smýšlí o životě. Začínají pracovat a používat své emoce pro splnění svých potřeb či přání. Důležitým faktorem se stává budoucnost (kolik toho ještě má před sebou) a jejich vlastní životní existence. Rovněž se zabývá otázkami sebevymezení, sebehodnocení a vším, co směřuje ke smyslu jeho života. Vzniklé pocity a zkušenosti ze životních událostí následně mohou doprovázet adolescenta po celý zbytek jeho života.

Adolescence je významnou etapou celoživotního utváření člověka a měli bychom jsme se snažit adolescentům rozhodně porozumět. Nenahraditelnost vlastní adolescentní zkušenosti je přirozeným základem pro porozumění dospívající mládeže. Bohužel při snaze o poznání a porozumění současné mladé generace pouze s osobní zkušeností nevystačíme. Doba a společnost se neustále mění, životní styl, společenské hodnoty, morální a sociální normy. Současní adolescenti jsou určitě odlišní od generace adolescentů devadesátých let 20. století.

Hlavním cílem této bakalářské práce jsou životní vzory dnešních adolescentů.

Práci jsem rozdělil na dvě části, a to na praktickou a teoretickou část.

V první, teoretické části práce budu v jednotlivých kapitolách charakterizovat adolescenci, osobnost adolescenta, výchovu a vzájemné vztahy adolescentů a jejich možný

vliv na utváření životních vzorů. V souvislosti se životními vzory dnešních adolescentů se v další kapitole zaměřím na nejdůležitější ovlivňující socializační faktory, které přímo působí na dnešní adolescenty. Následující kapitolu věnuji adolescentovi 90. let 20. století a jeho životním vzorům. Dále představím adolescenta současnosti a pokusím se vymezit jeho životní vzory. V neposlední řadě porovnam vývojový pohled na životní vzory adolescentů během jednotlivých etap adolescence (dle Macka, 2003).

Veškeré skutečnosti uvedené v teoretické části shrnu v poslední kapitole. Zjištěné informace podrobím rozboru a analýzám. Učiněné závěry mohou vést ke vzniku předpokladů, které budu ověřovat provedeným empirickým průzkumem.

Praktickou, druhou část mé práce věnuji empirickému průzkumu. V první kapitole budu formovat předpoklady, které se stanou podkladem pro provedení průzkumu. V další kapitole vymezím cíl a průzkumné otázky. Následně objasním použitou průzkumnou dotazníkovou metodu. Pro potřeby mé práce použiji nestandardizované dotazníky, které budou vzhledem k věku dotazovaných anonymní. V následující kapitole představím průzkumné vzorky, kterými budou dotazováni adolescenti - celkem cca 120 reprezentativních vzorků. Použité vzorky rozdělím do 3 skupin (souborů), a to dle jednotlivých etap adolescence (časné, střední a pozdní). Konkrétně se bude jednat o soubor cca 40 žáků 7. ročníku základní školy – skupina adolescentů ve věku cca 12-14 let; soubor cca 40 studentů 1. ročníku střední průmyslové školy – skupina adolescentů ve věku cca 15-17 let; soubor cca 40 studentů 4. ročníku střední průmyslové školy – skupina adolescentů ve věku cca od 18-20 let. Průzkum provedu na Základní škole v Praze 3, K Lučinám a Střední průmyslové škole strojnické v Praze 1, Betlémská. Samostatnou kapitolu věnuji samotnému průběhu průzkumu.

Výsledky průzkumu jednotlivých souborů a jejich interpretaci uvedu v dalších kapitolách. V poslední kapitole praktické části provedu celkové shrnutí výsledků ze všech použitých souborů se zaměřením na potvrzení či vyvrácení vzniklých předpokladů.

Veškeré skutečnosti zjištěné touto bakalářskou prací shrnu v závěru, vypracuji její anotaci a resumé, vymezím její klíčová slova a uvedu všechny použité zdroje. Použité dotazníky z průběhu průzkumu budou přiloženy jako příloha.

I. Teoretická část

1. Vývojové období člověka - adolescence

1.1 Charakteristika – vymezení období adolescence

Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa *adolescere* (= *dorůstat, dospívat, mohutnět*). Poprvé byl termín adolescence označující určité období ve vývoji člověka použit již v 15. století.

Co je to vlastně adolescence?

Adolescence je přechodnou fází života, která spojuje dětství a dospělost. V porovnání s dětstvím a dospělostí jsou pro léta dospívání charakteristické změny a přechod. Vzhledem k tomu, že se v průběhu dospívání odehrává tolik změn, jsou to léta plná emocí a výbušných nestálostí. Rozhodně se však nejedná o období, kdy jsou děti naprosto závislé na svých rodičích a dívají se na svět v překvapivém úžasu jako tomu je v dětství. Na druhé straně se však nejedná ani o období plné zralosti se schopností zcela samostatně se rozhodovat, jak by tomu mělo být v dospělosti.

Jedná se o období konfliktů mezi pocity a myšlenkami dospívajícího, které jsou v protikladech, často spolu nesouvisejí a dají se obecně vyjádřit několika slovy (rozpory):

- závislost versus nezávislost,
- dobro versus zlo,
- rozum versus emoce,
- vnitřní versus vnější realita,
- rodina versus přátelé.

Shora uvedené rozpory jsou často velmi obrovské a dost bolí, je však potřeba mezi nimi najít zdravou rovnováhu.¹

V současné době odborníci upouštějí od rozlišování mezi pubescencí (11 - 15 let) a adolescencí (15 až 20-22 let) a výraz adolescence používají jednotně pro obě fáze.

Samotný vstup do fáze adolescence je ohraničen biologicky reprodukční zralostí - dozráním, kdy v jejím průběhu se obvykle ukončuje tělesný růst, a to přibližně 15. rokem věku jedince (co se týče pohlavního dozrávání v normálním vývoji, může toto pokračovat i v jejím průběhu). Pro ukončení adolescence biologická kritéria již takovou váhu nemají -

¹ TOWNSEND, John. *Hranice a dospívající*. Praha, 2009.

důležitá jsou kritéria psychologická (dosažení osobní autonomie), případně sociologická (role dospělého) a pedagogická (ukončení vzdělávání a získání profesní kvalifikace). K horní hranici adolescence se názory různí, úplně nejčastěji se hovoří o věkovém rozmezí 20-22 let.

Období adolescence lze všeobecně rozlišovat a rozdělovat na **tři fáze**:

- 1) **časná adolescence** (přibližně 11-13 let věku),
- 2) **střední adolescence** (přibližně 14-16 let věku),
- 3) **pozdní adolescence** (od cca 17-20 let věku, někdy i později).

V každé z těchto uvedených fází dochází u adolescentů k zásadním změnám, které se v průběhu tohoto období odehrávají.²

Období pubescence (cca mezi 11.-15. rokem života jedince) **zasahuje do období časně a střední adolescence** (ad body 1 a 2). V tomto období dochází k zásadnímu urychlování vývoje, kdy je tato fáze ukončena pohlavní zralostí.

Rovněž dochází k výrazným **tělesným změnám** - zejména ke značnému růstu a vývoji svalů. Přichází již hormonální produkce se sekundárními pohlavními znaky, což může mít samozřejmě vliv i na psychiku.

Všechny tyto shora uvedené změny mohou způsobit *emoční vypětí, rozkolísanost, přecitlivělost, podrážděnost, vzdor a vztahovačnost*.

V některých případech může dojít i ke ztrátě jistot s možným sklonem k dennímu snění, rizikům či depresím, které mohou mít mnohdy až fatální následky.

V **oblasti myšlení** dochází rovněž k zásadním změnám, zejména pak v uvažování jedince, kdy se může projevit hypotetické uvažování (o neexistujícím). Dalšími faktory změn jsou jistá systematičnost v uvažování, úvahy o vlastní budoucnosti, jisté projevy polemiky, nevyzrálost postojů – toto vše má za následek zhoršenou pozornost.

U pubescentů dochází k **rozvoji sebepojetí** – pohled do sebe sama (období introverze), hledání sebe sama s určitou dávkou pochybností a možné nespokojenosti. Často podléhají vlivu vrstevníků, s nímž úměrně souvisí sebehodnocení. Pocit líbit se – kladení velkého důrazu na zevnějšek - je velmi často brán za ten nejdůležitější.

V tomto období se u jedince projevuje hledání vlastní identity s pokládáním si těchto otázek: „Jaký jsem, jaké vůbec mám možnosti, jaké mám hranice, jak se jevím svému okolí, mohu na sobě něco změnit?“

² MACEK, Petr. *Adolescence; Druhé, upravené vydání*. Praha: Portál, 2003, s. 10.

Změny nastávají i v **sociálním vývoji jedince**, který začíná odmítat podřízené role a má stále zřetelnější tendence osamostatnit se. Velmi často se projevuje na straně pubescentů kritičnost s obrannými reakcemi, vše doprovázené frustracemi. Dochází tak velmi často k nedorozuměním nebo až ke konfliktům s dospělými, ke kterým jsou jedinci mnohdy velmi netolerantní. Nechtějí ke kompromisům, odmítání zbabělosti, odpoutání od rodiny a jejich hodnot, neboť normy vrstevníků jsou rozhodně ty nejdůležitější – toto jsou další projevy, kteréžto můžeme v tomto období sledovat. V neposlední řadě se u jedinců vyskytují erotické a estetické city, jež mohou vyvolávat až jistý pocit sebeuspokojení.

V oblasti **profesní orientace** rovněž dochází ke změnám, neboť si pubescenti vyhraňují své zájmy (např. o četbu, filmy, hudbu aj.), jakožto u těchto vznikají různé ideály (herci, zpěváci, sportovci aj.). Zájem o informace, výchova k volbě a rozhodování vedou k projevům sebepoznání.

Období pozdní adolescence (ad bod 3) se vyznačuje zpomalením až zastavením růstu, zlepšením výkonnosti s postupnou stabilizací a psychickým osamostatňováním. Toto vše vede ke zlepšení vztahů s okolím.

U adolescentů v tomto období dochází rovněž k **rozvoji myšlení a inteligence**, které se projevují celkovou harmonizací, flexibilitou v myšlení a hledáním nových způsobů řešení. Věcnost, snaha o objektivitu a spravedlnost, sociální citění jsou dalšími faktory, kterými se vyznačují. Snaha jedinců o rychlé dosahování cílů může však velmi často vést k ukvapeným závěrům, které se špatně napravují.

V oblasti **sebepojetí** je na prvním místě vzhled, atraktivita a vlastní úspěch. Velmi často dochází k tzv. zdravému sebehodnocení se znalostmi svých hodnot, slabých a silných stránek, zvládnutí úspěchů či neúspěchů, avšak s možnou přítomností pokory.

Emoce jsou jednou z dalších stránek změn tohoto období. Adolescenti mají silné zážitky, kdy důsledkem je snadné nadchnutí se pro něco. Vzniká u nich potřeba úspěchu a jeho prezentace před druhými, ukázat všem, že na to mám (např. začínají s adrenalinovými sporty – slaňování aj.).

Sociální situace adolescentů se vyznačuje novou sociální pozicí, jejich plnoletostí, jistou dávkou zodpovědnosti a vyžadováním respektu k této jejich plnoletosti. Často však jsou ještě závislí na rodině.

Zaměřují se již na budoucnost, s prvními trvalejšími vztahy (vytvoření ideálu partnera).

Mnohdy se identifikují se skupinou (partou), ale výběr členů je určitě ovlivněn a limitován např. společnými zájmy, tradicí, statusem, věkem, rasou, pohlavím, vzhledem,

intelektem, v neposlední řadě i zájmy a hodnotami apod. S členstvím v partě je zde velmi patrný její vliv na jedince (pozitivní i negativní). Přitom může dojít až ke stereotypům v chování či filozofii.

Adolescenti tohoto období vyhledávají zábavu zejména z důvodu potřeby hry, soutěže, poznání, vybití energie aj. (např. sport, cestování, hudba a tanec, literatura, média, filmy a divadlo).

Rovněž se mění jejich vztah k víře, získávají nové hodnoty a preferují důležitost jejich absolutní svobody a „nezávislosti“.

K učení a přípravě na povolání (profesi) přistupují jako k nutnému zlu, bez kterého to však už ale nejde.³

Vlivem tzv. „pubertálních změn“ dochází u adolescentů k tělesné a psychické proměně, a to mimo jiné i v přebudování vnějších a vnitřních představ, které o sobě doposud měli. Zejména se učí cenit si toho, čím se právě stává, i když stále neví, čím bude, a zároveň opouštět představu toho, čím byl. Stává se schopným myslet, toužit a existovat sám za sebe bez jakékoliv pomoci druhých. Příliv nové energie, která je spojená s bouřlivými projevy např. pohlavní touhy, adolescent sám na sobě pocituje a psychicky funguje na základě principu uspokojení. Jedná se z jeho strany o uspokojování veškeré touhy a popudů všeho druhu, jakmile se někdy objeví.

Adolescence je mimořádně plodné a intenzivní životní období, které zanechává trvalý otisk v duších těch, kteří touto etapou procházejí. V tomto životním období nastávají hluboké změny a často dlouhodobým a zdoluhavým vývojem ústí v utváření výjimečné osobnosti.

Adolescent je svébytnou osobou, která má svá práva a postará se o uspokojování svých specifických potřeb, následně rodinné a školní prostředí jej staví spíše do situace čím dál tím déle trvající závislosti, kdy se buď od něho požaduje, aby se přizpůsobil požadavkům společnosti, nebo aby mu bylo umožněno svobodně rozvíjet svoji osobnost.⁴

Historické pojetí adolescence

Aristoteles (384-322 př. n. l.)

Navrhl periodizaci života člověka, jež vycházela ze sedmiletých cyklů, kdy adolescenci by tak odpovídala třetí perioda (14-21 let). V této době byla adolescence chápána jako svébytné období života, ve kterém má člověk – muž - ukončovat svůj tělesný a pohlavní

³ KOHOUTEK, Rudolf. *Vývojová psychologie (učební texty)*. Brno: IMS Brno 2003, s. 57-80.

⁴ GODDETOVÁ, Edith, Tartar. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001.

vývoj, formovat svůj charakter, myšlení a rozum. Dále by měl tento studovat abstraktní disciplíny, jako je matematika, astronomie, teorie hudby (dle Muusse, 1989).

Středověká Evropa

Mezi etapami adolescence a dětství nebyl v tomto historickém období spatřován žádný rozdíl. Uvedené etapy nebyly rovněž chápány jako kvalitativně odlišné od období dospělosti, ať se jednalo o vnější charakteristiky (např. ve stylu oblékání), anebo ve věci požadavků na celkový životní styl. Dle P. Ariese to však neznamená, že v případě nerespektování období dětství či adolescence, by to automaticky znamenalo ztrátu lásky nebo náklonnosti ze strany dospělých.

17. století - John Lock

V uvedeném období byl zjištěn odlišný pohled na adolescenci. J. Lock ve svém pojetí „tabula rasa“ přisuzuje narozenému dítěti velký význam, zejména v oblastech vlivu prostředí a jeho výchovy. Duševní rozvoj jedince je plynulý a probíhá od jeho narození a kulminuje právě na konci adolescence.

18. století - J. J. Rousseau

J. J. Rousseau je prvním autorem, jež zdůraznil potřebu „přemostění“ mezi obdobími dětství a adolescencí, a tím položil základy pro první hlubší úvahy o adolescenci jako o svébytném období. Uvedeným autorem byl vývoj člověka rozdělen do pěti stadií, přičemž adolescenci datoval mezi 15. a 20. rokem života. V tomto stadiu se prohlubuje sebeuvědomování, etapa adolescence je dobou přesunu od sobeckosti k zájmu o druhé, je dobou emocionálního dozrávání. Život jedince tak dostává zcela nový rozměr a nabyté zkušenosti (jak současné, tak minulé) dostávají úplně nový smysl. Adolescent si uvědomuje, že je zrozen pro život a nic lidského mu není cizí.

19. století

Před nástupem průmyslové revoluce období dětství zvolna přecházelo do období dospělosti. Od mladých se čekávalo, že záhy zaujmou role, ke kterým se v rodině připravili a které budou podobné rolím jejich rodičů. Ke **vzniku adolescence** (mládeže) jako stadiu mezi dětstvím a dospělostí došlo na konci devatenáctého a na počátku dvacátého století. Její vytvoření souvisí s industrializací společnosti. Se zvyšující se složitostí výroby rostla potřeba kvalifikované pracovní síly a také nutnost vzdělávání ve školských zařízeních

(institucionalizace přípravy na profesi). Bylo nutné vytvořit *časový a sociální prostor*, ve kterém by se tato příprava mohla uskutečnit. Život v rodině se začal postupně oddělovat od pracovní části dne a styl života dospělých se začal odlišovat od stylu života mladých lidí (volný čas, kultura, hodnoty,...). Změna podoby přechodu z dětství do dospělosti vedla tedy ke vzniku nového životního období.

Na konci sedmdesátých a počátkem osmdesátých let 20. století došlo k tomuto **urychlení - akceleraci**, a to zejména v tělesném a psychickém dospívání dětí ve srovnání s poválečným obdobím. Pokud to porovnáme se současnou dobou, lze konstatovat, že k tomu již nedochází. Na druhé straně však s postupným prodlužováním přípravy na profesi adolescenta dochází k oddalování celkové zralosti mládeže, zejména v oblasti sociální. Samotné dospívání se tak rozšiřuje dvěma směry, kdy dochází ke zkracování doby dětství a zároveň se oddaluje nástup plné dospělosti.

Současnost adolescence

V dnešní době ve vyspělých industriálních zemích probíhají paralelně některé procesy, které období adolescence prodlužují – jednak urychlením pohlavního dospívání (sekulární akcelerace) a dále prodlužování tzv. „přípravy na dospělost“ (specializace ve vzdělání, množství různých požadavků a norem, složité sociální prostředí) a v neposlední řadě i zřetelnější existence „adolescentní kultury“ či „stylu života teenagerů“.⁵

Pro dospívající v moderní společnosti je charakteristické tzv. adolescentní **moratorium** (= *odklad, pozastavení*). Jde o stadium jakési vývojové latence, které mladému člověku umožňuje pozdržet se v mládí, aby mohl experimentovat s novými rolami, zkušenostmi a pocity, než definitivně vstoupí do světa dospělých. Na tento jev nelze pohlížet jednostranně negativisticky jako na pouhý důsledek nechuti mladých přijímat odpovědnost, individualismu, hédonismu, apod. Právě toto mezidobí mnohým mladým lidem může napomoci při hledání životních hodnot a další životní cesty (studijní, profesní či osobní).

Jak bylo již řečeno, období dospívání se v současnosti prodlužuje i tím, že je svět kolem nás složitější, vysokoškolské studium je dražší a mladá lidé dle statistik stále více odkládají vstup do manželství, do zaměstnání. Mnoho mladých lidí (již dle vymezení dospělých) žije se svými rodiči a jsou na nich finančně či emocionálně závislí, a to z dobrých

⁵ MACEK, Petr. *Adolescence; Druhé, upravené vydání*. Praha: Portál, 2003, s. 10-13.

či špatných důvodů. Na jedné straně jsou opodstatněné otázky financí a vzdělávání, zatímco na druhé straně je pohodlnost, vyhýbání se odpovědnosti a rizikům. Mladí lidé stále využívají různých nových možností, např. stáží či studií v zahraničí, zahraničních pobytů, (mnohdy uměle) prodlužují dobu studia na vysoké škole, apod. Někdy se v této souvislosti hovoří o vzniku nové životní fáze – tzv. **postadolescence**, zvláštního období mezi mládím a dospělostí.⁶

1.2 Výchova, vzájemné vztahy a jejich význam pro utváření životních vzorů

Výchova adolescentů

Adolescenti projevují v určitých chvílích zvláštní postoje a chování, proto doopravdy není přehnané, řekneme-li, že mezi dospělými a mladými existuje určitě jistý kulturní rozdíl zejména v postojích, zájmech, chování a současně i v psychických procesech.

Při výchově adolescentů, a to nejen rodiči, je velmi důležité uznání těchto odlišností a rozdílu mezi generacemi, které spočívá v pěstování tolerance. Podstatou této tolerance je uznávání způsobu myšlení a chování adolescenta, pokud se liší od toho, jaké je vlastní nám. V případě, že vychovatel bere dospívající takové, jací jsou, přiznává jim jistou odlišnost, která je navzájem rozděluje, což může vyvolávat časté konflikty. Na základě těchto konfliktů se adolescenti zmitají mezi přáním vzdálit se od svých vychovatelů s přáním odlišit se od nich. Toto vše pramení z toho, že dospívající nesnášejí určité způsoby chování svých rodičů a nechtějí být stejní jako oni. Stává se tedy, že z tohoto důvodu vyhledávají adolescenti stále častější styky mimo své rodinné a sociální prostředí, aby svou identitu pozměňovali a získávali „životní“ zkušenosti jinde a jiným způsobem života. *V případě těchto nových setkání a nových zkušeností umožní adolescentovi (dospívajícímu), aby si následně a sám zvolil, čím chce být, a mohl si tak vytvořit mimo jiné i svou vlastní identitu, životní ideál, svůj vzor. S odstupem času však sám zjišťuje, že musí souhlasit s identifikačními vzory platícími v jeho rodině, dle kterých byl vychováván.*

Rodiče jsou při působení a výchově svých dětí – adolescentů - mnohdy velmi překvapeni proměnlivostí jejich reakcí, kdy během chvíle přecházejí z extrému do extrému. Tyto změny a postoje, nálady a další projevy narušují vzájemnou komunikaci a dorozumění.

⁶ TOWNSEND, John. *Hranice a dospívající*. Praha, 2009.

Stává se často, že následkem takovýchto projevů bývají rodiče často podráždění a unavení, protože je toto období velmi bohaté na krize, roztržky a další zvraty, které obtížně překonávají obě strany. V případě, že si adolescent uvědomuje, že je jiný a ve svém chování a reakcích se přestává orientovat, vyvolává to u něj nejistotu a emoční labilitu. Přítomnost a plnost emocí, pocitů a přání, výstřednost nápadů, které často překvapí i je samotné, se teprve učí zvládat.

Vzájemné vztahy

Adolescent se chová většinou tak, že utíká ze vztahu s rodiči a učiteli, snaží se dostat z jejich výchovného područí, protože si myslí, že se bez nich dokáže obejít, ale současně s nimi vyhledává spojení, což vytváří určitý paradox a svědčí o jeho nevyzrálosti a doposud nedostatečné tzv. „vztahové diplomacii“.

Svémi skutky a slovy adolescent ožívuje u svých rodičů období dospívání, kteří se rázem ocitnou v podobných situacích, jež si zažili se svými vlastními rodiči. Pokud jsou tyto vzpomínky negativní, většinou se rodiče snaží svým působením a výchovou na své potomky je již neopakovat a vyvarovat se možných chyb.

V předmětném období mnohdy dochází k vytváření tzv. výsadních vztahů s přítelem téhož pohlaví nebo citový a sexuální vztah s osobou opačného pohlaví. Konkrétně dochází k tomu, že si dospívající člověk hledá přítele nebo přítelkyni, se kterými by si mohl např. povídat, sdílet s nimi emoce a veškeré prožitky. Adolescent se ve vztahu s přítelem dostává do oblasti reciproční efektivity – přisuzuje mu vlastnosti a schopnosti, které by rád měl, ale které nemá. ***Přítel nebo přítelkyně se stává ideálem, jeho vzorem;*** jeden se vidí v očích druhého a naopak. Pokud toto pouto „přežije“ až do pozdějšího období adolescence, může se stát až jeho životním vzorem, a to se všemi negativy i pozitivy. Dochází k tomu, že si dospívající vypěstují na sobě jistou formu závislosti. V případě, že kdokoliv z nich pozná u druhého doopravdy, jaký je, než jakého si představoval, dochází ke zklamání, které může vést i k jejich případnému rozchodu.⁷

Percepcie a hodnocení vztahů s vlastními rodiči determinuje i kvantitu a kvalitu vztahů s vrstevníky. Ukazuje se, že je velmi důležitý rodičovský styl výchovy. Týká se především autoritativního stylu, který podporuje prosociální orientaci ve vztazích ke kamarádům a přátelům. Vrstevnické vztahy plní funkci komunikační a interakční „arény“, v níž může dospívající testovat sám sebe.

Vztahy reprezentují nejrůznější varianty chování – atraktivním počínaje a opovržením konče. Jak již bylo řečeno, je obecně velmi důležité pro adolescenty to,

⁷ GODETTOVÁ, Edith, Tartar. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001.

že jejich vrstevníci tzv. „berou“ a oceňují. Vědomě či nevědomě sdílejí stejnou zkušenost, stejnou životní pozici, stejné problémy, nejistoty a nejasnosti. Uvedené skutečnosti však nebrání tomu, aby se jedinci ve vrstevnických vztazích necítili sami. Vztahy mezi adolescenty nemají hodnotu jen samy o sobě, ale jsou prostředkem hledání a ujasňování si vztahu k sobě samému.

V otázce vzájemných vztahů má ovšem značnou cenu i vědomí adolescenta příslušnosti k určité skupině, která doplňuje či někdy nahrazuje rodičovskou podporu, neboť jej stabilizuje a zakotvuje v procesu vlastních fyzických, psychických a sociálních změn, dává mu prostor se realizovat (viz. kapitola 1.3 – Adolescent ve skupině).

Vzájemné nabízení se jeden druhému je ve vztazích modelem pro jedince a mohou se tak stát i jeho životními vzory, dle kterých si adolescenti představují svoji další životní dráhu. Na základě toho jsou adolescenti schopni změnit své chování, image a další své projevy, kterými se prezentují okolnímu světu.⁸

1.3 Působení socializačních faktorů na osobnost adolescenta a na utváření jeho životních vzorů

Je mnoho socializačních faktorů, které mohou pozitivně i negativně ovlivňovat osobnost adolescenta a vytvoření jeho případného životního vzoru, jak bylo potvrzeno, mezi ty zásadní patří ty níže uvedené:

- rodina, rodiče (rodinné klima, chování rodičů, styl výchovy),
- vrstevníci, parta kamarádů (společné zájmy kamarádů),
- škola (pedagog, setkávání se s vrstevníky, zájmové aktivity),
- kultura (masmédia – televize, počítač).⁹

1.3.1 Adolescent a společnost

Cituji z příspěvku psycholožky Šárky Gjuričové, která se zamyslela nad různými **přístupy** současné společnosti (pedagogů, rodičů a dospělých vůbec) **k adolescenci** a popsala několik níže uvedených modelů:

- Adolescence jako „**nemoc**“. Někteří odborníci nahlíží na adolescenci především jako na **rizikové období**. Mladí jsou přecitlivělí, mnoho věcí je vyvádí z míry. Dívky trpí poruchami příjmu potravy, chlapi mají poruchy chování. Berou drogy a jinak se

⁸ SMÉKAL, Vladimír; MACEK, Petr. *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2002.

⁹ MACEK, Petr. *Adolescence; Druhé, upravené vydání*. Praha: Portál, 2003.

poškozují. Rodiče zastávající toto pojetí jsou stále ve střehu: mají pocit, že musí kolem svých potomků chodit opatrně nebo se jim sesypou. Rodiče čtou psychologické knížky, mají pocit, že dělají všechno špatně a chodí s dospívajícími dětmi k rodinným terapeutům (s předpokladem psychické nemoci či poruchy ti přirozeně se vyvíjejícího dítěte).

- Adolescence jako „**zlatý věk**“. Mládí je prezentováno jako báječná doba, kdy si člověk užívá, je v pohodě, neváže se. Rodiče hledí na své potomky s nostalgií. Sami je podporují, aby si jejich děti co nejvíce užily svého mládí. Obvykle takto pojímají adolescence *média a reklamy*.
- Adolescence jako „**životní styl**“. Adolescence se stává celoživotním programem, symbolizuje všeobecně žádoucí způsob života. Prepubertální děti i *dospělí napodobují adolescenty* v oblékání, identifikují se s jejich hodnotovou orientací i způsobem komunikace. Tento model adolescence ubírá z dětství na jedné straně, na druhé straně setrvává dlouho v dospělosti. Někdy se hovoří o „kultu nezralosti“.
- Adolescence jako období „**práva na hledání sebe sama**“. Zastánci tohoto postoje vyjadřují přesvědčení, že by rodiče neměli svým dospívajícím dětem do života zasahovat. Snaží se je všemožně podporovat, nechávají je vše vyzkoušet a samostatně rozhodovat. Mají stále obavu, aby dětem nenarušili svobodnou osobnost. Nepřipomínají mladým následky možných průšvihů a diskrétně je *zachraňují*.
- Adolescence jako období „**nezodpovědného konzumu**“. V takovém pojetí jsou dospívající pokládáni především za egocentrické. Nesnesou odklad potřeb. Dospívající touží především utrácet peníze. Bezohledně vymáhají od rodičů finance. Adolescenti jsou oslovováni jako hlavní potenciální *konzumenti*.
- Adolescence jako období nabízející „**alternativy konzumní společnosti**“. Adolescenti jsou označováni za *kritiky spotřeby*, nositele myšlenek péče o budoucnost naší planety. Chtějí žít skromně, v souladu s přírodou. Napomínají své rodiče, aby se chovali ekologicky. Mnozí usilují o ochranu kulturních památek, bojují proti globalizaci.
- Adolescenti jsou „**oběti nezodpovědného vývoje společnosti**“. *Společnost je sama vinna* za problémy s adolescenty. Mládí je bezcílnost a zmatek dětí, které se nenaučily nic užitečného a nikdo je k ničemu užitečnému nepotřebuje.

Autorka na závěr uvedla, všechny tyto konstrukty tvoří součást našich přesvědčení.¹⁰

¹⁰ GJURIČOVÁ, Šárka. *Adolescence*. 2005. Zdroj: <http://www.rodinnaterapie.cz/index.php?page=adolescence>.

1.3.2 Adolescent ve skupině

V období adolescence mají jedinci tendenci k vytváření skupin.

Adolescent bere vrstevnickou skupinu jako oporu hlavně v procesu vytváření své individuální identity, přičemž se může uspokojivě definovat příslušností ke skupině, tzv. skupinové identitě. Skupinová identita napomáhá jedinci překonat nejistotu v procesu osamostatňování, v jeho individualizaci. Určitá vazba na takovou skupinu může snižovat individuální odpovědnost a zvyšuje u něj pocit sebevědomí a sebejistoty.

Vztahy s vrstevníky mohou u adolescenta vést k uspokojování jeho různých psychických potřeb:

- **Potřeba stimulace**, která saturuje samotný kontakt s vrstevníky ve skupině, jejich společné aktivity a prožitky.
- **Potřeba smysluplného učení**, neboť v kontaktu s dospívajícími získávají jedinci mnohé zkušenosti, společně experimentují při řešení různých situací, učí se sociálním strategiím atd., což je může určitě vzájemně spojovat.

Vrstevnická skupina může rovněž sloužit jako **zdroj sociálního učení**, neboť se jedinci stávají neformálními autoritami, které za určitých okolností mohou mít daleko větší vliv než sami dospělí. Dochází k napodobování jeden druhého, často většina napodobuje vůdce nebo hvězdu party.

Skupina má rovněž **referenční význam** – je základem pro porovnávání nabytých zkušeností. Poskytuje jedinci možnost zpětné vazby, může si ověřovat zkušenosti se sebou samým a může srovnávat své vlastní chování, postoje a pocity svých vrstevníků.¹¹

Skupina rovněž umožňuje adolescentům ventilovat svoji agresivitu, aniž by měli jakýkoliv pocit viny. Je zdrojem nové identifikace adolescenta a místem výměny informací a emocí, které si přináší odjinud. Vzhledem k tomu, že skupina umožňuje vzdálit se od svých rodičů, intenzivně jej přitahuje, neboť v ní hledá oporu, které se mu nedostává. Dospívající se stává chráněncem skupiny, protože ventiluje svoji agresivitu, která se transformuje do její dynamiky. Jistá anonymita členům takové skupiny umožňuje porušovat určitá pravidla s posuzováním svých činů bez pocitu studu, lítosti a odpovědnosti. Skupina se stává adolescentovi útočištěm, která mu dává určitý pocit bezpečí, jistoty, zatímco vnější svět, do něhož promítá své pocity a podněty nesnášenlivosti, se pro něj stávají nevyhovujícími, nebezpečnými. Naplňuje potřebu adolescenta být akceptován a získání uspokojivé prestiže, což má v období dospívání ještě větší význam než dříve, protože snižuje nejistotu, a tak

¹¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I., Dětsví a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008, s. 371-373.

pozitivně ovlivňuje rozvoj sebepojetí. Na základě těchto skutečností a v případě posilování nepřiměřených postojů a jednání adolescenta skupinou, může u dospívajícího docházet až k takové agresivitě, která se projevuje nebezpečným způsobem, nebo dokonce delikty.¹²

Vrstevnické vztahy ve skupině se poměrně rychle mění, přičemž se velmi často střídají pozice soupeře a spoluhráče, opozičníka a souputníka. Pokud jsou svými vrstevníky jedinci viděni, slyšeni a oceňováni, cítí se dospívající v takové skupině dobře. V tomto případě je posilována jejich pozice a pocit významnosti. Sdílení uvedených pocitů však nezabraňuje tomu, aby se vrstevníci ve vztazích cítili osamoceni. Uvedená skutečnost je dána instrumentální povahou vrstevnických vztahů – nemají hodnotu samy o sobě, nýbrž jsou prostředkem k ujasňování a hledání vztahu k sobě samému.¹³

Vrstevnická skupina má rovněž své vlastní hodnoty, normy a ideály. Vzhledem k tomu, že si určuje své generační idoly, dle kterých se následně řídí, může jejich přijetí ze strany jedince posílit jeho celkovou prestiž. V případě, že došlo ze strany dospívajícího k výběru svého vzoru, který ostatní členy neimponuje nebo je nějak pro ně směšný, reaguje na to skupina svým nesouhlasem.¹⁴

1.3.3 Adolescent a škola

Škola se na úrovni sekundárního vzdělávání stává sjednocujícím prostředím. Snaží se učit dospívající uvažovat, a to přibližně ve stejných kategoriích, zejména aby bylo jejich chování předvídatelné a nevybočovalo z požadavků společnosti. Škola rozvíjí u adolescentů takové schopnosti, které považuje společnost za důležité, což je jejím hlavním úkolem. Přitom úspěšnost v této oblasti vždy ovlivňuje sebehodnocení i další postoje adolescentů. Vztah dospívajících ke škole lze interpretovat jako vztah k celé společnosti, k jejím normám, hodnotám, vlastnímu postavení, které jedinec ve společnosti zaujímá. V případě nepřijetí standardních hodnot a norem se toto může projevit až v odmítání vzdělávání, a to jako hodnoty majority či skupiny dospělých. V současné době mají mnohé adolescentní skupiny tuto ideologii, protože chtějí úplně jiný způsob života, než který jim je nabízen společností. Uvedenou tendenci můžeme chápat jako jeden z možných projevů adolescentního moratoria.

Adolescenti akceptují školní pravidla jako danost, se kterou se nedá nic dělat, nemá cenu nad ní uvažovat, je pouze nutné bez větších problémů ve škole vydržet. Pro dospívající je typická neochota brát školu příliš vážně, nebýt ve škole příliš aktivní, nespolupracovat.

¹² GODDETOVÁ, Edith, Tartar. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001.

¹³ MACEK, Petr. *Adolescence: Druhé, upravené vydání*. Praha: Portál, 2003, s. 57-58.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I., Dětsví a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008, s. 374.

Jedním z nejčastějších zdrojů svých problémů je adolescenty označována škola (Macek, 1999), resp. dění se školou nějak související, což může vyplývat z jejich nespokojenosti se školou a z pocitů zbytečnosti či nemožnosti se v tomto směru účinněji angažovat.¹⁵

Dospívající velmi často zpochybňují význam mnoha školních znalostí a dovedností, které považují v mnoha případech za samoúčelné. Jako nutné zlo pro tuto skupinu znamená nesrozumitelné učivo, které se jim rovněž jeví jako nesmyslné a potřebují mít řádný důvod k jeho akceptaci. Vzhledem k tomu, že u adolescentů není přítomna vnitřní motivace, akceptují vnější nucení pouze v případě, pokud není zřejmý smysl takového jednání. Z důvodu přítomnosti zvýšené kritičnosti se negace projevuje jednak v postoji k samotnému učivu, tak i způsobu jeho prezentace.

Školní úspěšnost má v období dospívání vazbu k osobní perspektivě adolescenta, mnohdy přestává být cílem a stává se prostředkem. Role žáka či později studenta bývá ze strany dospívajících akceptována pouze pod tlakem svých rodičů či učitelů. Motivace a vztah k učení je často ovlivněn výběrem budoucí profesní role adolescentů, což je podporováno i ze strany učitelů a jejich odlišným přístupem a náročností. Uvedené změny v náplni role mohou posléze rovněž vést a ovlivňovat sociální vztahy ve třídě.

Myšlení adolescentů se rozvíjí, ale i přes to nejsou mnozí schopni zvládat veškeré učivo, a to z níže uvedených důvodů:

- a) formální nedostatky (nakupení neznalostí, které porušují svoji návaznost, možný nesrozumitelný výklad apod.),
- b) emoční blokáce, která je vyvolána negativním očekáváním,
- c) nedostačující intelektuální kompetence ke zvládnutí složitější teorie.

Kritičnost adolescentů vůči škole se projevuje subjektivním prožitkem nové kompetence, pocitu nejistoty a zejména ve vztahu k autoritám, tedy i k samotnému učiteli.¹⁶

Dle mínění žáků a studentů si nikdo na sebe nechce brát přílišnou zodpovědnost ani za školní prostředí, ani za vyučování. Ve vztahu učitel versus žák stále přetrvává autoritativní přístup a poměrně velká distance. Adolescenti nehodnotí své učitele jednoznačně negativně, nepovažují je však za ty, kdo by jim aktivně naslouchali a respektovali jejich názory. Negativní soudy se týkají zejména schopnosti učitelů naslouchat kritice ve vztahu k vyučování. Co je však na druhé straně velmi ceněno, je důvěra ve schopnosti žáka. Tento vztah může být manifestován jako tzv. „laskavá autorita“ – dle jedinců je učitelé vnímali

¹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I., Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008, s. 369-371.

¹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 234-235.

v daleko větší míře jako podřízené než jako možné partnery pro dialog. Je tedy potvrzeno, že změna vztahů mezi učitelem a studentem je velmi komplikovaná.

V dnešní době učitelé jen obtížně mění svoje stereotypy, a to i v případě, že se s novým přístupem k žákům identifikovali. Na druhé straně rovněž adolescenti se v rolích žáků a studentů jen velmi pozvolna učí otevřenějšímu aktivnějšímu vztahu k pedagogům či institucím.¹⁷

1.3.4 Adolescent a současná kultura, zájmy a záliby

Kulturu můžeme stručně definovat jako soubor chování a postojů, kterými se vyznačuje daná společnost. Zábava, hromadné sdělovací prostředky a reklama kulturu pouze neodrážejí, ale velmi často v negativním smyslu ovlivňují. V současnosti dospívajícím nabízí televize, internet, rozhlas a videohry snadný a možný přístup k silně zjednodušeným pohledům na nezávazný sex, agresivní chování, zneužívání návykových látek a ještě mnohem další a horší skutečnosti.

Vzhledem ke zvýšení kupní síly dospívajících se přizpůsobila i společnost a vynakládá nemalé prostředky k vytváření reklamních poselství pro zvýšení svých zisků. Velmi často vidáme mladé herece, baviče, modelky a programy určené pro dospívající. Jak tvrdí někteří odborníci, je v současné době utvářena kultura dospívajícími lidmi.

Zcela opačně tomu bylo v minulosti, kdy adolescenti neměli moc peněz. Vzhledem k tomu se kultura odrážela pouze v hodnotách, vkusu a zájmu dospělých. Heslem minulosti bylo, že nejdříve musíš vyrůst a teprve pak ti bude patřit svět. Současná kultura však říká něco jiného: „Svět je tvůj už dnes a dospělí jsou úplně mimo.“ To, co je správné nebo špatné, je pouze věcí vkusu a pravdou je pouze to, co sám za pravdu adolescent považuje. Vše je šito přímo na míru této věkové skupině, a to v míře jejich zralosti a způsobu myšlení.

Vzhledem k tomu, že se takovýto kulturní vliv může stát zdrojem výrazného růstu, vzniku životního vzoru (pozitivního, negativního) a tvořivosti dospívajícího, je ze strany dospělých moudré podniknout cílené kroky k ukázání správného pohledu na věc. Adolescenti o kultuře neustále hovoří a mají o ní spoustu informací, je proto na místě důležitá pomoc vyrovnat s touto skutečností bezpečným způsobem, aby se mohli stát lidmi, kteří mají na kulturu či společnost pozitivní vliv.¹⁸

¹⁷ SMÉKAL, Vladimír; MACEK, Petr. *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 118-123.

¹⁸ TOWNSEND, John. *Hranice a dospívající*. Praha, 2009, s. 87-89.

Adolescence přináší kvalitativní změny rovněž v oblasti zájmů dospívajícího. Struktura zájmů se stává jedním z důležitých vnitřních činitelů rozvoje a utváření osobnosti adolescenta. Rovněž má významnou úlohu v sebezdokonalování, v určování místa v životě, utváření životních vzorů a nových vztahů v sociálním prostředí.

V současnosti se adolescenti liší rozdíly v úrovni, rozsahu, hloubce různorodosti zájmů a zálib. Uvedené rozdílnosti jsou často způsobovány individuálními rozdíly a vzájemným působením nejrůznějších vlivů, jako je rodina, škola, společenské organizace, média, neformální skupiny. V případě působení těchto vlivů může dojít u adolescenta k vytvoření životního vzoru či ideálu. Pokud hovoříme o zájmech a zálibách současných adolescentů, je zejména orientován na oblast sportu, přírody, turistiky, nezaostávají ani zájmy technické, zejména o všechno nové v oblasti výpočetní techniky.¹⁹

¹⁹ KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Cerm, 2001, s. 119-121.

2. Životní vzory adolescentů

2.1 Životní vzory – obecná charakteristika

Vzor (též **idol, ideál, identifikace**) = osoba skutečná či fiktivní jako předmět obdivu, touha jedinců přivlastnit si určité vlastnosti vzoru; představa něčeho dokonalého, ztotožnění se – nevědomý pochod, při němž se člověk ztotožňuje s jedincem, skupinou, organizací, které mu imponují.²⁰

Životní vzor (ideál) je obecně chápán jako myšlenková představa, jako složitý obraz představující dokonalost ve svém chování, jednání a vystupování. Již S.L. Rubinštejn řekl, že „vzor – ideál - nepředstavuje to, čím člověk ve skutečnosti je, ale čím by chtěl být, nikoli to, jakým skutečně je, ale kým by se přál být.“ Vzor může být v kompenzačně antagonistickém vztahu k reálnému profilu člověka, může se v něm akcentovat to, co má pro člověka hodnotu, ale čeho se mu nedostává.²¹

V jedné zveřejněné studii (Montgomery, Barber, McKee, 2002), kterou prováděla trojice psychologů, se ukázalo šest hlavních směrů působení samotného životního vzoru na jeho obdivovatele:

- **Vedení**

Důraz týkající se vlivu vzoru byl kladen na to, jak jim vzor ukázal situaci, s níž si nevěděl rady, v novém světle. Jak jim rozšířil jejich obzor (perspektivu) či pohled na svět, situaci, v níž se nacházejí.

- **Vhled do spletité situace**

Tam, kde vládl chaos a jedinci si ve spleti nějakého vlivu možných faktorů nevěděli sami rady, došlo ze strany vzoru k naznačení určitého řádu a tím jim pomohl vymanit se ze spárů nejistoty.

- **Zkušenosti**

Zkušenost vzoru pomohla dotazovaným tím, že jim ukázala používání obecných teoretických poznání v dané konkrétní situaci.

- **Znalosti**

Vzor poskytl jedincům tam, kde si nevěděli rady, potřebné znalosti a informace, čímž jim pomohl vyřešit problémy, které je trápily.

²⁰ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1993, s. 75-76.

²¹ KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Cerm, 2001, s. 117-118.

- **Soucitění s druhými lidmi a laskavý vztah k nim**

Jedním z ovlivňujících faktorů pro jedince byly určité charakteristiky vzoru. Jedním z příkladů může být úcta a respekt, kterou měl vzor k druhým lidem, laskavost a empatie.

- **Morální principy**

Životní vzory se vyznačovaly určitými soubory morálních snah a úsilí. Ve svém životě něco dokázaly a neustále se pokoušely zápasit o něco nadějnějšího. Uvedené skutečnosti napomohly jedincům v jejich vlastní orientaci a uspořádání či formování vlastního života.²²

V rámci teoretické části uvádím a cituji 3 příspěvky – názory na téma životních vzorů, které byly uvedeny na webových stránkách (internetu):

2.1.1 Vzor (estranky.cz)

Pro každého člověka je vzorem někdo jiný. Myslím, že obecně jsou však jednotlivé vzory dost podobné. Mají něco, co nemá nikdo jiný. Mají určité nadání, nějaký nevídaný talent. Jsou v jistém směru geniální. Vzor je vlastně takový ideál, který na „obyčejného“ člověka působí inspirativně a motivačně. Mohl by to být třeba slavný herec, výborný sportovec, známý malíř, obdivuhodný zpěvák, úspěšný badatel nebo někdo jiný. A nebo ne? Co když tohle není vůbec pravda? Vzor přece nemusí být vždycky „nadčlověk“. Můžeme ho přece najít ve svém okolí. Může to být úplně obyčejný člověk, stejný jako všichni ostatní. Pro někoho je takový člověk bezvýznamný, pro jiného je to vzor. Takovým vzorem může být otec nebo matka, sourozenec, přítel, soused, spolužák apod. Třeba proto, že se nikdy s nikým nehádá, nebo že umí každého rozesmát, nebo že je velmi oblíbený ve společnosti. Jsou to obyčejné vlastnosti, a přece jsou pro někoho tak zvláštní a obdivuhodné.

Je jisté, že vzor má na život každého člověka vliv. A to vliv značný. Samozřejmě záleží na tom, kdo je tímto vzorem. Jiný vliv budou mít rodiče, jiný slavný herec, jiný kamarád. Pokud se na to podívám ze svého hlediska, tedy z hlediska člověka, který za svůj životní vzor považuje své vlastní rodiče, domnívám se, že jejich vliv na mne je mnohem větší, než by byl vliv známé osobnosti. Je to dáno asi tím, že jsem s nimi v přímém kontaktu.

²² KŘIVOHLAVÝ, Jaroslav. *Psychologie moudrosti*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 26-27.

Mohou mě pochválit, říct mi, co jsem udělala špatně. Vím, že jim mohu věřit, a že se na ně mohu spolehnout. A díky tomu je můj obdiv k nim ještě větší a oni pro mne mají jako vzor velký význam. Tady již ale záleží na každém z nás, koho si zvolí za svůj vzor. Kdo pro něj bude výjimečný, koho bude obdivovat a ke komu bude vzhlízet.²³

2.1.2 Vzor: Nikdo a nic? (blog.idnes.cz)

Každý musí v někom vidět své ideály. Ať už jsou správné nebo špatné. V dobách dávno minulých, kdy většina obyvatelstva znala z vlastní zkušenosti jen svoji vesnici, nejbližší město a to, co jim nabídla tehdejší jediná televizní stanice, bylo samozřejmostí, že děti hledaly své vzory v osobách jim nejbližších. Ať už to byli rodiče, prarodiče, učitelé nebo socialističtí sportovci. Jenže doba trochu pokročila a s ní pokročily i ideály nejmladších.

Vzor v nejbližších příbuzných vidí už jenom předškolní děti, neboť většinou taky nikoho jiného neznají. S povinnou školní docházkou přijdou noví kamarádi, nové povinnosti a nové vzory. Televize začne nabízet potřeštěné kreslené seriály typu Pokémon a zpoza „velké louže“ se do hlav nevinných dětí začnou valit nereálné příběhy amerických popelek, co ke štěstí přišly. Rodiče jako největší idoly jsou „v tahu“. Na scénu přichází Pikachu společně s Hannah Montana. Časem ale i ti malí caparti pochopí, že život nejsou jen o komiksy a pohádky, a tak se jejich zájem začne přesouvat opět do jiných vod. A tady už začínají pronikat na povrch první rozdíly. Někoho uchvátí sport, někoho vzdělání a někoho nic. Bohužel musím konstatovat, že nejvíce dětí spadne do třetí kolony. Alespoň tak hovoří moje zkušenost z prostředí maloměsta.

Lidé ve třetí kolonce už nehledají své ideály mezi sportovci nebo oblíbenými učiteli, ale úplně někde jinde. Jejich náplní dne se stane poflakování se po venku společně s kamarády a neustálé dokazování si výjimečnosti nad ostatními lidmi. V tom, kdo dokáže být ve škole drzejší na kantora, kdo se nebojí otestovat prodejce alkoholických či tabákových výrobků, zdali nebude náhodou svolnější než ten od vedle. A kdo je tedy pro tyto ignoranty největší vzor? To se mohu jen domnívat, ale jsem si jist, že nějaký vzor určitě mají. Protože každý člověk přece musí v někom vidět své ideály. A je jedno, jestli ty jejich životní vzory mají na společnost správný nebo špatný vliv.²⁴

²³ *Vzor*. 2007. Zdroj: <http://www.marfulka007.estranky.cz/clanky/moje-tvurci-psani/vzor>.

²⁴ ŠÁROVEC, Marek. *Vzor: Nikdo a nic*. 2009. Zdroj: <http://studenti.blog.idnes.cz/c/111517/Vzor-Nikdo-a-nic.html>.

2.1.3 Ideál a vzor (MojeŠkola.net)

Ať už si to přiznáváme či nikoli, každý z nás má své životní vzory, ideály. Množné číslo užívám proto, že jich je většinou mnoho. Sami sebe se snažíme přetvářet k podobě těchto ideálů, nebo o tom alespoň sníme.

Své vzory a ideály jsme čerpali ze života, bývají jimi podvědomě naši rodiče, starší sourozenci, dobré vlastnosti se snažíme vsakovat od svých přátel a známých, od hrdinů oblíbených knížek a dnes nám čím dál tím více inspirace poskytují hrdinové filmové a televizní. Velmi často opravdu ani nevíme, že se v nás něco jako vzor nebo ideál tvoří, ale je tomu tak: náš mozek totiž projevuje dávku inteligence potřebnou k tomu, že se neučí jen vlastní zkušeností, ale i zkušeností lidí okolo. Vidíme hrdinu filmu, vidíme, za co je obdivován, za co je zatracován, a podvědomě si ukládáme informaci: tento druh chování nám přinese úspěch, tento druh chování nám ho nepřinese.

Největší šanci na to stát se vzorem mají rodiče nebo starší sourozenci – s těmi je totiž dítě nejčastěji, zná podvědomě nejlépe způsoby a modely jejich chování, opakovat tento model je relativně nejsnazší. Ovšem platí to v harmonicky fungující rodině, stejně jako v rodině disharmonické. Kopírovat lze stejně snadno chování ohleduplné jako chování sobecké, přináší-li to úspěch.

Tím, jak arogantně se do našich domovů dere televize, satelity a video, stoupá vliv pořadů, které se na nich dají zhlédnout. Vzory dětí se stávají televizní hrdinové. Snad by to nemuselo být nic až tak špatného, kdyby jejich profil byl mírně odlišný. Hrdina většiny dnešních filmů je totiž jeden a tentýž: arogantní, egoistický, přihlouplý kulturista. Nemám nic proti kulturistům, ale... Takový hrdina žije zpravidla pro dost zvláštní věci: pro peníze, pro pomstu, pro vlastní samolibost. Jak zabránit tomu, aby se jim životními vzory nestávali video-zabijáci? Jedině tak, že jim poskytneme vzory silnější, životnější a bližší – těmi vzory se musíme stávat my, dospělí lidé, kteří si pro děti svůj čas najdou.²⁵

2.2 Adolescent 90. let 20. století a jeho životní vzory

Adolescenti 90. let 20. století byli poznamenáni proměnami ve svých původních rodinách. Období dospívání a případná prožívaná krize identity často časově korespondují

²⁵ HOUŠKA, Tomáš. *Ideál a vzor*. 2007. Zdroj: <http://mojeskola.net/skolahrou/page0008.php>.

s tzv. krizí středního věku rodičů dospívajících. Právě u rodičů adolescentů devadesátých let se tato senzitivní etapa jejich osobního života mohla manifestovat v ostřejší podobě. Politické a ekonomické změny zasáhly výrazně do osudů jednotlivců – zejména pro lidi v mladší a střední dospělosti to často znamenalo kompletní přehodnocení svého dosavadního života, profesionální kariéry a svých morálních hodnot. Docházelo k devalvací sociálních jistot a hodnot, které byly následně vytlačovány hodnotou výkonnosti a úspěchu. Generační vztah mezi rodiči a adolescenty se v té době vyhraňuje, a to buď ve smyslu partnerství a vzájemného porozumění, nebo ve směru negace rodičovského postoje a chování.

Devadesátá léta rovněž zaznamenala sblížování běžných každodenních zkušeností českých adolescentů a jejich vrstevníků z dalších evropských zemí. Provedeným mezinárodním výzkumem Euronet a dalšími výzkumy (podrobněji viz. Alsaker, Flammer, 1999; Flanagan et al., 1999; Macek et al., 1998; Macek, 1999) **byly zjištěny mimo jiné níže uvedené poznatky, které měly přímou souvislost s utvářením životních vzorů adolescentů:**

- Stylem života a strukturou běžných denních aktivit se čeští adolescenti v průběhu devadesátých let přiblížili k chování svých vrstevníků ze západoevropských zemí. Odlišnosti ve standardech co považují za „obvyklé“ a „normální“ již skoro vymizely.
- Volný čas českých adolescentů je ve srovnání se západoevropskými vrstevníky méně strukturovaný a diferencovaný. Český adolescent se ve větší míře svůj volný čas věnuje pomoci rodičům a domácím pracím.
- Čeští adolescenti prožívají subjektivně více potíží a problémů, zejména se školou, penězi a potřebou vlastního soukromí. Ve zvládnutí osobních problémů a ve vědomí vlastního vlivu na svůj život nebyly zjištěny žádné odlišnosti.
- Zvláštní pozice českých adolescentů byla zaujata při životní spokojenosti a při posuzování vlastních hodnot. Čeští adolescenti byli aktuálně nejméně spokojeni sami se sebou a svým aktuálním životem, ale na druhé straně se prezentovali jako největší realisté a optimisté. Nejpozitivněji hodnotili probíhající sociální, ekonomické a politické změny.
- Podobně jako jejich vrstevníci ze zemí západní Evropy zdůrazňovali čeští adolescenti důležitost vzdělání a profesionální kariéry, rovněž tak vysokou důležitost osobních cílů, potřebu blízkých vztahů, potřebu sociálního schválení a potvrzení vlastní hodnoty.²⁶

²⁶ SMĚKAL, Vladimír; MACEK, Petr. *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 118-123.

Životní vzory adolescentů 90. let byly poznamenány řadou proměn, a to jak v soukromém, tak ve veřejném životě (růst ekonomiky, politika aj.). Nejčastějším vzorem pro adolescenta byly jeho nejbližší (rodiče, prarodiče), kteří přímo působili na své potomky a byli jejich příkladem. Tento fakt platil pouze do určitého období – časné adolescence (11-13 let věku). Důvodem bylo pozdějších působení dalších socializačních faktorů na adolescenta, jako byly volnočasové aktivity: media, sport, populární hudba, uzavřené skupiny (party) svých vrstevníků aj.

Samostatným ovlivňujícím faktorem, který můžeme mimo jiné zařadit jako podpurný při tvorbě životních vzorů adolescentů, se stal počítač a počítačové hry. Hraní počítačových her se v devadesátých letech 20. století stalo fenoménem období adolescence. Z důvodu obrovského rozvoje technologií v této oblasti se staly počítačové hry významnou složkou zábavního průmyslu. Umožňovaly adolescentům splnění těch nejodvážnějších snů, kdy mohli prožívat svůj život na obrazovce monitoru a mnohdy ztráceli pojem o čase a skutečné realitě. Děti kvůli počítači přestaly číst, zanedbávaly školní povinnosti, přerušily kontakty se svými vrstevníky, obrazovka je zbavila zájmu o cokoli jiného a stala se jejich drogou.

Důvodem pro vysokou oblíbenost elektronických her v období adolescence lze nalézt v úsilí adolescenta o autonomii, snaze o odlišení se od okolního světa a konformitě se svými vrstevníky. Nejvhodnějšími aktivitami, které používají adolescenti k vytvoření určitého odstupu od jiných věkových skupin především dospělých, jsou chápány takové činnosti, které nejsou sociálně legitimní a akceptované ze strany rodičů. Hraním počítačových her si adolescenti vytvářeli a i v dnešní době vytvářejí prostor pro sociální interakce, sociální kontakt, prostor pro formování přátelství a životních vzorů (akční hrdinové); tvorbu vrstevnických skupin s odlišnými pravidly, normami, hodnotami, vzorci chování a specifickou komunikací. Počítačové hry mající agresivní obsah, kterým adolescenti absolutně propadli, ztratili pojem o realitě, mohou vést až projevům skutečného násilí a vzniku sociálně patologických jevů. Důkazem tohoto jsou známé případy projevů skutečného násilí adolescentů v západní Evropě (Velká Británie, USA - Collorado), kdy došlo z jejich strany k páchání až násilné trestné činnosti (vraždy, loupežná přepadení). Životním vzorem pro adolescenta, kterým se stal počítačový hrdina, jenž má až nadpřirozené schopnosti a virtuální příběh je okořeněn dávkou pořádného násilí, je velice nebezpečný, neboť může vést až k nekontrolovatelné závislosti a skutečným projevům.²⁷

²⁷ SMĚKAL, Vladimír; MACEK, Petr. *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 209-211.

2.3 Adolescent současnosti a jeho životní vzory

Rozdíly adolescentů 90. let 20 století a adolescentů současnosti můžeme hledat hlavně v odlišné osobní historii a zkušenosti. To, co bylo v devadesátých letech oceňováno mladými lidmi jako nové možnosti: svoboda názorů a postojů, možnost kvalitního vzdělání, cestování do zahraničí, prostor pro seberealizaci atd., je současnými dospívajícími vnímáno jako běžná realita. Normálními atributy jejich současného života se stávají charakteristiky, které nově doprovázejí život v evropském prostředí, jako je např. rozvoj informačních technologií, globalizace kultury, odklad rodičovství aj.

Významný rozdíl mezi dvěma generacemi se především týká aktivit, kterými adolescenti tráví svůj volný čas. Konkrétně v případě čtení poklesl průměrný údaj o více než polovinu. Stejným způsobem poklesla doba věnovaná sportu. Naproti tomu výrazně vzrostl čas věnovaný bezcílnému trávení volného času s kamarády, tzv. „poflakování“. Rovněž byl u současných adolescentů zaznamenán nárůst doby strávený u televize či počítače.²⁸

Bohužel v dnešní době mají adolescenti stále přehnanější chování, které velmi často zasahuje do všech sociálních vrstev obyvatelstva. Obraz dospívajícího nabyl během několika posledních let výrazně na významu. Zejména pak západní společnost přisuzuje této generaci, která se nachází mezi dětstvím a dospělostí, stále větší a větší význam, neboť toto období života prochází procesem učení a adaptace na změny. Tento zájem je z její strany důležitý, protože i společnost se neustále mění. Společnost se postupně ztotožnila s touto věkovou skupinou a hledá zde odpovědi na otázky, které si kladla sama.

Vzhledem k tomu, že adolescenti nemají v současnosti jiné partnery než ty, kteří se jim nejvíce podobají, a chybí jim v této oblasti jednoznačné klasické vzory, s nimiž by se mohli nějakým způsobem co nejlépe ztotožnit, zabydlují se ve svém psychickém světě, velmi často s nepřiměřenými postoji a chováním se jim věk adolescence nedaří opustit, pokud jej opustit vůbec chtějí. Na základě těchto skutečností je zřejmé, že se v dnešní době zpožďuje nástup dospělosti u jedince (adolescenta), a to buď zcela přirozeně nebo až ze zjištěných důvodů.²⁹

Pokud je u adolescentů zjištěn výskyt životního vzoru, jsou jím většinou životy významných lidí (ať žili v minulosti nebo současnosti), ale bývají to rovněž také hrdinové a osobnosti, kteří pro ně ztělesňují ty nejhodnotnější a nejpřitažlivější morální rysy a vlastnosti. Většina adolescentů si však nevolí klasický jeden vzor nebo mravní ideál, ale

²⁸ PLAŇAVA, Ivo; PILÁT, Milan. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 249-252.

²⁹ GODDETOVÁ, Edith, Tartar. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001.

někdy i celý soubor vzorů, z nichž si vybírají jednotlivé povahové, morální a charakterové vlastnosti. Je to pochopitelné, uvědomíme-li si, že kromě některých výjimek nemůže být člověk vzorem pro všechny oblasti lidských vztahů, pro všechny druhy lidské činnosti a pro řešení všech složitých životních problémů.

Adolescenti při volbě vzoru či ideálu nesledují jen utváření názorů a přesvědčení, ale snaží se také tyto morální názory a přesvědčení uplatňovat při svém jednání. Poznané a osvojené morální názory pokládají za absolutně platné a jsou velmi citliví na rozpory mezi názory a činy. Současně se však snaží pochopit rozumově i citově život jako celek a společně s dospělými cítí spoluzodpovědnost za společenské dění.³⁰

Životním vzorem dnešního adolescenta, který mu nějakým způsobem imponuje, bývá v současnosti např. populární herec, sportovec, zpěvák, ale může jím být i starší, imponující vrstevník (sourozenec). V oblasti životních vzorů je zjištěna určitá rozdílnost s adolescenty 90. let 20. století, kdy na prvním místě byli jednoznačně rodiče nebo prarodiče.

Dospívající se svému vzoru přibližují tou nejsnazší cestou, jako je např. úprava zevnějšku nebo viditelné projevy chování a vystupování. Vzácností se stává, že adolescent pro přiblížení se svému vzoru do této aktivity investuje svůj volný čas a energii. Volba životního vzoru může ovlivnit i intelektuálové schopnosti a sociokulturní zkušenost, jež jsou dány celkovou úrovní rodiny.³¹

2.4 Vývojový pohled na životní vzory během období adolescence

Rozdílnost životních vzorů v období adolescence je zřejmá, neboť v průběhu jednotlivých etap dochází ke změnám a každá fáze adolescence se tak stává specifickou.

Časná adolescence je obdobím plným překvapení, ve kterém dominují pubertální, emocionální a kognitivní změny. Tyto změny mají přímou souvislost s přechodem ze základní školy na střední školu.

Pro období střední adolescence jsou typické kvalitativní změny v oblasti blízkých vrstevnických vztahů (erotické vztahy, přátelství). Rovněž se mění vztah k autoritám (rodiče, učitelé) a k sobě samému. Adolescent hledá a experimentuje v těchto vztazích a důsledcích různých rozhodnutí.

³⁰ KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Cerm, 2001, s. 118-119.

³¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I., Dětsví a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008, s. 374-375

Dospívající v období pozdní adolescence si je vědom vývojového přechodu k dospělosti. Mezi důležité skutečnosti tohoto období můžeme zahrnout budoucí očekávání adolescentů a jejich osobní perspektivu. Velký význam má také vztahový rámec sebedefinování, tedy hodnotová a světonázorová orientace.³²

Vzhledem ke snaze totálně se osamostatnit adolescent v průběhu dospívání postupně zapuzuje své životní vzory, kterými byli v časně adolescence např. jeho rodiče nebo ti, kteří se podíleli na jeho výchově (prarodiče, pedagog). Pokud jsou přítomny životní vzory u dospívajícího, rozhodně se mění v jednotlivých fázích adolescence, a to z důvodu shora uvedených objektivních změn a skutečností, které adolescenta průběžně ovlivňují. Uvedené skutečnosti jsou způsobeny mimo jiné působením různých socializačních faktorů (např. vztahy, škola, kamarádi, kultura aj.). Na konci období adolescence se však může stát, že se jedinec ochotně a rád vrací ke svým původním hodnotám (vzorům), které získal již v dřívější době.³³

³² MACEK, Petr. *Adolescence: Druhé, upravené vydání*. Praha: Portál, 2003, s. 79-80.

³³ SMĚKAL, Vladimír; MACEK, Petr. *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2002.

3. Shrnutí teoretické části

3.1 Rozbor a analýza zjištěných informací sběrem dat z teoretické části

Adolescence – dospívání je důležitou etapou života, která spojuje dětství a dospělost. V porovnání s dětstvím a dospělostí jsou pro léta dospívání charakteristické změny a přechod. Jedná se o období plné emocí, protikladů, záporů a výbuchů. V období dospívání nejsou děti naprosto závislé na svých rodičích, rovněž se však nejedná o období samostatného rozhodování, jak by tomu mělo být v dospělosti. Charakteristické pro toto období je konflikt mezi pocity a myšlenkami dospívajícího, které jsou v protikladech a často spolu nesouvisejí. Rovněž dochází k psychickému a tělesnému rozvoji jedince. Adolescent začíná smýšlet o životě, další budoucnosti a připravuje se na svoji profesní dráhu. Utváří si vlastní názory a postoje na svět. Snaží se zařadit do nějaké skupiny, navazuje vztahy se svými vrstevníky, přáteli, hledá si své první lásky. Zabývá se rovněž otázkami sebepojetí, sebevymezení a sebehodnocení, které jsou důležité pro jeho vlastní identifikaci.

Období adolescence může rozlišit na tyto níže uvedené etapy :

- 1) časná adolescence (přibližně 11-13 let věku),
- 2) střední adolescence (přibližně 14-16 let věku),
- 3) pozdní adolescence (od cca 17-20 let věku, někdy i později).

Pro každou shora uvedenou etapu jsou charakteristické zásadní změny (tělesné, psychické, sociální aj.), ke kterým v jejich průběhu dochází.

V průběhu období dospívání se adolescent mimo jiné snaží napodobovat a hledat své místo ve společnosti. Dochází přitom z jeho strany k tvorbě ideálů a vzorů, které se mohou stát jeho životními vzory či až smyslem života. Při utváření těchto vzorů na něj působí různé socializační faktory, které jej mohou ovlivňovat, jako je např. současná společnost, rodinné klima, školní prostředí, vrstevníci či parta kamarádů, média, záliby, zájmy aj. Ze strany adolescentů není při volbě takového vzoru či ideálu sledováno pouze utváření názorů a přesvědčení, ale také tyto morální názory a přesvědčení uplatňovat je při svém jednání.

Adolescenti si při své volbě nemusejí vybírat pouze jeden klasický vzor, ale někdy i celý soubor vzorů, z nichž si následně vybírají z důvodu jejich jednotlivých povahových, morálních a charakterových vlastností.

Životní vzory adolescentů 90. let 20. století jsou rozdílné než životní vzory dnešních

adolescentů. Uvedený rozdíl je vyvolán především novými možnostmi současných adolescentů, trávením volného času, rozvojem informačních technologií, globalizací kultury, odkladem rodičovství a jinými dalšími aspekty.

Dnešní adolescent si volí takový životní vzor, který jej nějakým rozhodným způsobem imponuje. Nejčastějším současným vzorem se tak může stát populární herec, sportovec, zpěvák, ale může jím být i starší, imponující vrstevník (sourozenec). V neposlední řadě mohou být životním vzorem i rodiče, přičemž tito jsou spíše typickými pro fázi časně adolescence.

Zjištění přítomnosti životních vzorů u adolescentů je velmi důležité, neboť tyto mohou pozitivně či negativně ovlivňovat průběh jejich celého dalšího života.

II. Praktická část

1. Empirický průzkum

1.1 Předpoklady pro provedení průzkumu

Na základě získaných poznatků z teoretické části této bakalářské práce vznikly níže uvedené předpoklady pro provedení průzkumu.

- 1) Lze předpokládat, že **většina adolescentů má své životní vzory**.
- 2) Předpokládanými **životními vzory** dnešních adolescentů jsou: *rodiče, sourozenec, herec, zpěvák, sportovec, učitel, kamarád, přítel či přítelkyně, postava z počítačové hry*.
- 3) Předpokládanými nejčastějšími ovlivňujícími faktory při tvorbě životních vzorů adolescentů jsou:
 - a) ovlivnění adolescentů samotnými životními vzory:**
 - způsob chování či vystupování životního vzoru,
 - dosažené výkony a dovednosti životního vzoru,
 - b) důvody vytvoření životního vzoru adolescentem:**
 - výchova rodičů či někým jiným,
 - volnočasové aktivity adolescentů (sport, film, hudba, kultura).
- 4) V jednotlivých **fázích adolescence mají adolescenti různé životní vzory:**
 - v období **časně adolescence** jsou nejčastějšími životními vzory *rodiče*,
 - v období **střední adolescence** jsou nejčastějšími životními vzory *umělec, sportovec*
 - v období **pozdí adolescence** jsou nejčastějšími životními vzory *rodiče, kamarád, přítel či přítelkyně*.
- 5) Rovněž lze předpokládat, že zejména ve **fázi střední a pozdní adolescence dochází ke změnám v životních vzorech adolescentů**.

Shora uvedené vzniklé předpoklady budou mimo jiné předmětem provedeného průzkumu z důvodu jejich potvrzení či vyvrácení. Na základě těchto skutečností budou učiněny závěry, aby tak byl naplněn cíl této bakalářské práce – životní vzory dnešních adolescentů.

1.2 Cíl a průzkumné otázky

Hlavním cílem mého průzkumu budou životní vzory dnešních adolescentů, a to v jednotlivých fázích časné, střední a pozdní adolescence. Vzhledem k těmto skutečnostem bude průzkum prováděn paralelně na základní a střední škole. Výsledkem průzkumu by mělo být potvrzení či vyvrácení vzniklých předpokladů souvisejících se životními vzory dnešních adolescentů (viz. kapitola 1.1 Předpoklady pro provedení průzkumu).

Konkrétně jsem globálně stanovil cílové otázky průzkumu se zaměřením na níže uvedené hlavní skutečnosti:

- zjištění přítomnosti životních vzorů u dnešních adolescentů,
- konkretizace současných životních vzorů dnešních adolescentů,
- vymezení ovlivňujících faktorů při utváření současných životních vzorů, a to:
 - 1) ovlivnění adolescenta samotným životním vzorem,
 - 2) důvod vytvoření životního vzoru adolescentem,
- zjištění rozdílnosti nejčastějších životních vzorů dnešních adolescentů v jednotlivých fázích adolescence; případné změny životních vzorů u vzorků fáze střední a pozdní adolescence,
- zjištění případných změn v životních vzorech dospívajících v průběhu střední a pozdní adolescence.

Průzkumné otázky a jejich skladba jsou voleny a zaměřeny na okolnosti týkající se životních vzorů dnešních adolescentů.

Konkrétně jsem volil průzkumné otázky směřující ke zjištění níže uvedených skutečností:

- zjištění přítomnosti životních vzorů u adolescentů,
- konkretizace životních vzorů adolescentů,
- od jaké doby si začali adolescenti svůj životní vzor uvědomovat,
- čím nebo jak ovlivňují životní vzory adolescenty,
- jaký byl pro adolescenty důvod vytvoření životního vzoru,
- jakým způsobem na adolescenty působí jejich rodiče a zda někdy byli jejich vzory,

- zda byly životními vzory adolescentů mediální idoly,
- jak jsou adolescenti ovlivněni médii; zda závislosti mohou nasměrovat jedince k utvoření životního vzoru,
- názor vrstevníků na životní vzory adolescentů,
- jak dlouho zůstanou adolescenti věrni svému životního vzoru,
- čím se pro adolescenty stal životní vzor a co jsou ochotni pro něj udělat.
- pro skupiny adolescentů 1. a 4. ročníku střední školy byla zvolena otázka, zda se jim v období minulých 3 let změnil zásadně jejich životní vzor,

Bližší skutečnosti týkající se samotných průzkumných otázek jsou uvedeny v přílohách této bakalářské práce (viz. Příloha č. 1, č. 2).

1.3 Použité metody

V této bakalářské práci zvolím jako průzkumnou metodu dotazník (dotazníkové šetření). Použiji nestandardizované dotazníky vlastní konstrukce (viz. Příloha č. 1, Příloha č. 2), které jsou koncipovány tak, aby bylo dosaženo předmětného stanoveného cíle.

Dotazníkové šetření je značně standardizovanou, formalizovanou a efektivní technikou, kterážto umožňuje získat větší množství empirických dat od velkého souboru osob (vzorků), aniž by byly vynaloženy větší náklady.

Nevýhodou dotazníkového šetření je menší možnost kontroly samotného vlastního procesu dotazování, neboť odpovědi mohou být ovlivněny jinými osobami (např. spolužáky v třídním kolektivu). Uvedené šetření klade větší nároky na respondenta (vzorek). Pro provedení dotazníkového šetření je výhodnější shromáždit celou skupinu dotazovaných a uskutečnit vyplňování pod kontrolou.

Předmětnému šetření odpovídají určité metody výběru respondentů (vzorků) – tzv. výběrová šetření, které však závisí na velikosti celého souboru a celé organizaci průzkumné akce. Uspořádávání výběrového šetření je vždy závislé na předmětu, cíli průzkumu a na plánované statistické analýze dat.

Dotazníkové šetření může mít podobu kvazistatistického šetření, které je vhodné pro získávání tzv. dat tvrdých (nacionálie, pohlaví, věk, povolání) a tzv. dat měkkých

sloužících k rozlišení údajů o postojích a názorech respondentů.

Při větších dotazníkových šetřeních je postavena tzv. statistická procedura. Tato procedura patří k typům výzkumných procedur, pro které je charakteristické široké uplatnění pro kvantifikaci jevů a popis souvislostí. Statistickou procedurou se většinou uplatňuje princip reprezentativity s cílem generalizace získaných poznatků. Dále umožňuje snadné statistické třídění jako základ pro zpracování výstupních dat.

V zásadě by měl dotazník obsahovat všechny typy otázek, používaných při sociologickém dotazování. Z důvodu požadavků kladených na respondenta při vyplňování jsou preferovány otázky uzavřené, formulované tak, aby nevyžadovaly přídavné ústní vysvětlení.

Dotazníky by měly být anonymní, aby se tak zvýšila upřímnost odpovědí. Při sestavování samotného dotazníku je nutné dbát na to, aby byl srozumitelný a neobsahoval sugestivní otázky. Lze zde používat tzv. projektivní otázky, kterými člověk promítá své emoce, motivy a postoje při posuzování druhých lidí – respondent neodpovídá sám za sebe, ale jak je tomu u ostatních lidí (co si myslí, jaké mají hodnoty atd.).³⁴

Výběr respondentů (vzorků) pro dotazníkové šetření této bakalářské práce byl pravděpodobnostní (systematický) z důvodu získání předmětných informací od adolescentů z jednotlivých fází adolescence (časná, střední a pozdní adolescence).

Použité dotazníky v této bakalářské práci jsou anonymní. Na úvod dotazníků budou respondenti seznámeni s důvodem provedení dotazníkového šetření a budou jim vysvětleny pokyny pro samotné vyplňování. Zvolenými otázkami v dotaznících jsou zjišťována tzv. tvrdá data (pouze věk) a měkká data, kterými se snažíme zjistit postoje a názory respondentů (vzorků) souvisejících s jejich životními vzory. V dotaznících budou použity uzavřené otázky (možný výběr z odpovědí). Mimo přímé otázky začlením do dotazníků i projektivní otázky, kterými byly zjišťovány informace, co si myslí druzí lidé, a jaké mají hodnoty.

Na základě sběru informací předmětným dotazníkovým šetřením získané odpovědi zpracuji a statisticky roztřídím. Pro prezentaci celkových výsledků mimo jiné použiji grafy s vyznačením odpovědí na shora uváděné cílové otázky průzkumu (bakalářské práce).

³⁴ ŘEHOŘ, Antonín. *Metodologie I*. Brno: IMS Brno 2004, s. 67-69.

1.4 Průzkumný vzorek

V průběhu průzkumu dotazníkového šetření budu pracovat celkem se třemi soubory, představující reprezentativní zástupce jednotlivých fází adolescence.

Konkrétními soubory (zástupci) jsou tyto níže uvedené:

1) časná adolescence:

- celkem 45 vzorků (ve věku cca 12-14 let),
- žáci 7. ročníku, Základní školy Chmelnice, K Lučinám, Praha 3.

2) střední adolescence:

- celkem 35 vzorků (ve věku cca 15-17 let),
- studenti 1. ročníku, Střední průmyslové školy strojnické, Betlémská, Praha 1.

3) pozdní adolescence:

- celkem 50 vzorků (ve věku cca 18-21 let),
- studenti 4. ročníku, Střední průmyslové školy strojnické, Betlémská, Praha 1.

Představitelé všech uvedených vzorků byli jak muži, tak ženy. Vzhledem k tomu, že v souborech zastupující fáze střední a pozdní adolescence byly zastoupeny celkem pouze 4 ženy (střední průmyslová škola strojnická), byly celkově všechny vzorky v tomto ohledu zobecněny jako adolescenti (nerozlišen muž nebo žena). S výrazně menším počtem zástupců ženského pohlaví bylo počítáno již na počátku sestavování dotazníků, ve kterých nebyla zjišťována další tvrdá data mimo věk vzorku.

1.5 Průběh průzkumu

Průzkumné šetření bylo provedeno v měsíci únor 2010, a to v průběhu mé odborné praxe, kterou jsem absolvoval mimo jiné v rámci dopracování této bakalářské práce. Průzkum byl konkrétně prováděn paralelně na těchto níže uvedených školách:

1) Základní škola Chmelnice, K Lučinám, Praha 3 (dále jen ZŠ), kde bylo provedeno dotazníkové šetření **celkem ve dvou třídách - 7. ročník**, šetření se zúčastnil soubor, který byl složen **celkem z 45 vzorků jako reprezentativních zástupců fáze časná adolescence** (nadále označeny jako **soubor č. 1**), a to na základě svolení ředitele školy, pana Mgr. Václava Havelky. Vzorkům byl předložen dotazník, který je přílohou č. 1 této bakalářské práce.

2) Střední průmyslová škola strojnická, Betlémská, Praha 1 (dále jen SPŠS), kde byla

provedena tato dotazníková šetření:

a) celkem ve dvou třídách - 1. ročník, šetření se zúčastnil soubor, který byl složen **celkem z 35 vzorků jako reprezentativních zástupců fáze střední adolescence** (nadále označeny jako **soubor č. 2**),

b) celkem ve dvou třídách - 4. ročník, šetření se zúčastnil soubor, který byl složen **celkem z 50 vzorků jako reprezentativních zástupců fáze pozdní adolescence** (nadále označeny jako **soubor č. 3**)

Šetření byla provedena na základě svolení zástupce ředitele školy, paní PhDr. Dagmar Machyčkové. Vzorkům byl předložen dotazník, který je přílohou č. 2 této bakalářské práce.

Shora uvedeným zástupcům škol (základní a střední školy) jsem na počátku prezentoval důvod a účel provedení průzkumného šetření. Poté jsem vysvětlil příslušně určeným pedagogům pokyny pro samotné zpracování dotazníků adolescenty a dotazníky jsem jim předal.

Dotazníky byly vyplněny během cca 14 dní. Při zpětném převzetí dotazníků jsem se od Mgr. Havelky a PhDr. Machyčkové dozvěděl, že všichni dotazovaní k úkolu přistupovali svědomitě a určitě se jednalo o zpestření jejich výuky.

Skutečnost o svědomitém přístupu při vyplňování dotazníků oslovenými adolescenty jsem mohl určitě potvrdit, neboť při jejich analyzování jsem nezaznamenal jediný případ, že by dotazník nebyl celý dopracován (mimo dotazníky, kde byla zvolena odpověď respondentů, že nemají žádný životní vzor).

Následně jsem provedl zpracování a analýzu těchto dotazníků, jednotlivé odpovědi jsem po souborech statisticky vytrídil a poté interpretoval. Učinil jsem shrnutí výzkumu, ve kterém jsem se zaměřil na výsledek ověření vzniklých předmětných předpokladů.

2. Výsledky průzkumu

Výsledky průzkumu byly vyhodnoceny na základě vyplněných dotazníků. Analýzou dotazníků byly zjišťovány předmětné předpoklady týkající se životních vzorů dnešních adolescentů.

Nejdříve jsem v samostatné kapitole popsal dílčí výsledky průzkumu (odpovědi na otázky) z jednotlivých fází adolescence (souborů). Následně jsem v další kapitole tyto výsledky jednotlivých souborů celkově interpretoval.

Poté jsem učinil shrnutí průzkumu, ve kterém jsem se zaměřil na potvrzení či vyvrácení vzniklých předpokladů – shora uvedených cílových otázek.

2.1 Popis výsledků průzkumu

Soubor č. 1 (fáze časná adolescence) – 45 žáků, 7. ročník ZŠ

Na položené otázky v použitém dotazníku (viz. Příloha č. 1 této bakalářské práce) učinili žáci (vzorky) tyto níže uvedené odpovědi :

1. Máte v současnosti nějaký životní vzor?

Celkem 45 odpovědí:

- *ano, mám v současnosti životní vzor :* 43 odpovědí (96%)
- *ne, nemám v současnosti žádný životní vzor :* 2 odpovědi (4%)

Dílčí závěr:

Adolescenti fáze časná adolescence mají v současné době životní vzory (96% odpovědí).

2. Pokud máte v současnosti životní vzor, konkretizujte jej.

Celkem 43 odpovědí:

- *rodiče:* 12 odpovědí (cca 28%)
- *sourozenec:* 4 odpovědi (cca 9%)
- *příbuzný:* 2 odpovědi (cca 5%)
- *učitel:* 2 odpovědi (cca 5%)
- *herec:* 4 odpovědi (cca 9%)

- *zpěvák:* 4 odpovědi (cca 9%)
- *sportovec:* 10 odpovědi (cca 23%)
- *kamarád:* 1 odpověď (cca 2%)
- *parta kamarádů:* 0 odpovědi (0%)
- *přítel či přítelkyně:* 0 odpovědi (0%)
- *postava z počítačové hry:* 2 odpovědi (cca 5%)
- *někdo nebo něco jiného:* 2 odpovědi (cca 5%)
- **doplněno:** kosmonaut, úspěšný podnikatel

Dílčí závěr:

Nejčastějším současným životním vzorem adolescentů fáze časná adolescence jsou rodiče (cca 28% odpovědí), za kterými ihned následuje sportovec (cca 23% odpovědi), poté sourozenec (cca 9% odpovědi), herec (cca 9% odpovědi) a zpěvák (cca 9% odpovědi). Ojedinělým současným životním vzorem byl dále označen příbuzný (cca 5% odpovědi), učitel (cca 5% odpovědi), postava z počítačové hry (cca 5% odpovědi), někdo jiný (cca 5% odpovědi) a kamarád (cca 2% odpovědi).

3. V čem nebo jakým způsobem Vás tento životní vzor ovlivňuje?

Celkem 56 odpovědí (kombinace odpovědí u 10 vzorků):

- *svým způsobem chování či vystupováním:* 15 odpovědi (cca 27%)
- *svým oblékáním či líčením:* 5 odpovědi (cca 9%)
- *svým společenským postavením:* 7 odpovědi (cca 13%)
- *svými výkony a dovednostmi:* 22 odpovědi (cca 39%)
- *obdobnými aktivitami:* 7 odpovědi (cca 13%)

Dílčí závěr:

Adolescenti fáze časná adolescence jsou nejčastěji ovlivněni životním vzorem na základě jeho výkonů a dovedností (cca 39% odpovědí), následuje způsob chování či vystupování vzoru (cca 27% odpovědi). Zřídka jsou adolescenti ovlivňováni životním vzorem pro jeho společenské postavení (cca 13% odpovědi) a obdobné aktivity (cca 13% odpovědi). Adolescenti jsou nejméně ovlivněni životním vzorem pro jeho oblékání či líčení (cca 9% odpovědi).

4. V kolika letech věku jste si u sebe začal-a uvědomovat přítomnost životního vzoru?

Celkem 43 odpovědí:

- **dříve než v 10 letech:** 2 odpovědi (cca 5%)
- **v 10 letech:** 5 odpovědi (cca 12%)
- **v 11 letech:** 5 odpovědi (cca 12%)
- **ve 12 letech:** 19 odpovědi (cca 44%)
- **ve 13 letech:** 5 odpovědi (cca 12%)
- **v současnosti:** 7 odpovědi (cca 16%)

Dílčí závěr:

Adolescenti fáze časně adolescence si nejčastěji od svých 12 let začali uvědomovat svůj životní vzor (cca 44% odpovědí). Následuje uvědomění si životního vzoru v současnosti (cca 16% odpovědí), v 10 letech (cca 12% odpovědí), v 11 letech (cca 12% odpovědí), ve 13 letech (cca 12% odpovědí) a dříve než v 10 letech (cca 5% odpovědí).

5. Jaký byl u Vás skutečný důvod vytvoření životního vzoru?

Celkem 51 odpovědí (kombinace odpovědí u 7 vzorků):

- **výchova rodičů či někým jiným:** 12 odpovědi (cca 24%)
- **vlastní přesvědčení či předsevzetí:** 15 odpovědi (cca 29%)
- **vzájemný vztah (kamarád, partner, parta):** 4 odpovědi (cca 8%)
- **volnočasové aktivity (sport, film, hudba, kultura aj.):** 13 odpovědi (cca 25%)
- **působení masmédií (TV, internet, reklama, časopisy):** 7 odpovědi (cca 14%)

Dílčí závěr:

Nejčastějším důvodem pro vytvoření životního vzoru pro adolescenty fáze časně adolescence je jejich vlastní přesvědčení či předsevzetí (cca 29% odpovědí), po kterém ihned následují volnočasové aktivity (cca 25% odpovědí) a výchova rodičů či někým jiným (cca 24% odpovědí). Nepříliš častým důvodem pro vytvoření vzoru je působení masmédií (cca 14% odpovědí) a nejméně častým důvodem je vzájemný vztah (cca 8% odpovědí).

6. Jak často se Vám rodiče v současnosti věnují a ovlivňují Vás?

Celkem 43 odpovědí:

- **velmi často – zcela usměrňují a řídí veškeré moje „životní kroky“ (jsou pro mne autoritou):** 7 odpovědí (cca 16%)
- **spíše často – zajímají se o moje studium, kamarády, pomáhají mi pokud je potřeba:** 30 odpovědí (cca 70%)
- **spíše se mi nevěnují – mají o mne „zájem“, pokud mi doopravdy „teče do bot“:** 5 odpovědí (cca 12%)
- **vůbec se mi nevěnují – „nechají mne růst jako křoví u cesty“:** 1 odpověď (cca 2%)

Dílčí závěr:

Adolescentům fáze časně adolescence se jejich rodiče spíše často věnují (cca 70% odpovědí). Následují odpovědi adolescentů, kterým se rodiče věnují velmi často (16% odpovědí); poté spíše se jim nevěnují (cca 12% odpovědí) a vůbec se jim nevěnují (cca 2% odpovědí).

7. Můžete říci, že se pro Vás někdy Vaši rodiče stali životním vzorem?

Celkem 43 odpovědí:

- **ano, jsou mým životním vzorem v současnosti:** 12 odpovědí (cca 28%)
- **v dřívější době byli mým vzorem:** 0 odpovědí (0%)
- **ne, nikdy nebyli mým životním vzorem:** 31 odpovědí (cca 72%)

Dílčí závěr:

Adolescentům fáze časně adolescence nikdy nebyli jejich rodiče životními vzory (cca 72% odpovědí). Pro zbývající část adolescentů jsou jejich rodiče v současnosti životním vzorem (cca 28% odpovědí).

8. Můžete říci, že se pro Vás někdy nějaký mediální idol (např. z oblasti hudby, sportu, politiky, umění, internetu aj.) stal Vaším životním vzorem?

Celkem 43 odpovědí:

- **ano, je mým životním vzorem v současnosti:** 22 odpovědí (cca 51%)
- **v dřívější době byly mým vzorem:** 0 odpovědí (0%)
- **ne, nikdy nebyl mým životním vzorem:** 21 odpovědí (cca 49%)

Dílčí závěr:

Pro polovinu adolescentů fáze časně adolescence je současným životním vzorem mediální idol (cca 51% odpovědí). Pro zbývající polovinu adolescentů nikdy nebyl mediální vzor jejich životním vzorem (cca 49% odpovědí).

9. Pokud jsou tyto mediální idoly Vašimi současnými životními vzory, snažíte se je v něčem napodobovat?

Celkem 22 odpovědí:

- **ano:** 18 odpovědí (cca 82%)
- **ne:** 4 odpovědi (cca 18%)

Dílčí závěr:

Většina adolescentů fáze časně adolescence se snaží své životní vzory - mediální idoly - napodobovat (cca 82% odpovědí). Zbývající část adolescentů svůj životní vzor - mediální idol - nenapodobuje (cca 18% odpovědí).

10. Myslíte si, že vás média (TV, internet, reklama, časopisy) nějak ovlivňují ve vztahu k Vaším životním vzorům?

Celkem 43 odpovědí:

- **ano:** 19 odpovědí (cca 44%)
- **ne:** 24 odpovědí (cca 56%)

Dílčí závěr:

Větší polovina adolescentů fáze časně adolescence se necítí být ovlivňována médii ve vztahu ke svým životním vzorům (cca 56% odpovědí). Zbývající část adolescentů se cítí být médii ovlivněna ve vztahu ke svým životním vzorům (cca 44% odpovědí).

11. Myslíte si, že některé ze závislostí jako je alkohol, drogy, gamblerství mohou ovlivnit člověka natolik, že se stanou jeho „životním vzorem – směrem“?

Celkem 43 odpovědí:

- **ano, určitě mohou:** 26 odpovědí (cca 60%)
- **ne:** 17 odpovědí (cca 40%)

Dílčí závěr:

Větší část adolescentů fáze časně adolescence si myslí, že některé závislosti mohou ovlivnit člověka tak, že se stanou jeho „životním vzorem“ – směrem (cca 60% odpovědí). Zbývající část adolescentů si shora uvedenou skutečnost nemyslí (cca 40% odpovědí).

12. Co říkají na Váš současný životní vzor Vaši vrstevníci?

Celkem 43 odpovědí:

- **souhlasí se mnou - mají shodný životní vzor jako já:** 9 odpovědí (cca 21%)
- **pouze se mnou souhlasí:** 24 odpovědí (cca 56%)
- **nesouhlasí se mnou, protože mi nerozumí:** 8 odpovědí (cca 19%)
- **jsem jim k smíchu, proto se mnou nesouhlasí:** 0 odpovědí (cca 0%)
- **rozmlouvají mi to:** 2 odpovědi (cca 5%)

Dílčí závěr:

Nejčastěji se současnými životními vzory adolescentů fáze časně adolescence jejich vrstevníci pouze souhlasí (cca 56% odpovědí). Občas s těmito adolescenty jejich vrstevníci souhlasí, protože mají stejné životní vzory (cca 21% odpovědí) nebo naopak s nimi nesouhlasí (cca 19% odpovědí). Velmi zřídka jsou životní vzory adolescentů jejich vrstevníky rozmlouvány (cca 5% odpovědí).

13. Jak dlouho si myslíte, že zůstanete u svého současného životního vzoru?

Celkem 43 odpovědí:

- **1 rok:** 4 odpovědi (cca 9%)
- **2-4 roky:** 17 odpovědí (cca 40%)
- **6-8 let:** 7 odpovědí (cca 16%)

- **10 let:** 4 odpovědi (cca 9%)
- **do konce života:** 11 odpovědí (cca 26%)

Dílčí závěr:

Poměrně větší část adolescentů fáze časně adolescence si myslí, že zůstane 2-4 roky u svého současného životního vzoru (cca 40% odpovědí). Následuje názor adolescentů, že u svého současného životního vzoru zůstanou až do konce života (cca 26% odpovědí), 6-8 let (cca 16% odpovědí) a nejméně shodně 1 rok a 10 let (cca po 9% odpovědí).

14. Čím se pro Vás stal Váš současný životní vzor a co jste schopni pro něj udělat?

Celkem 43 odpovědí:

- *stal se pro mne vším, mojí modlou („chci být jeho zrcadlem, stínem“), jsem ochoten pro něj udělat cokoli, zdá se mi o něm:* 2 odpovědi (cca 5%)
- *uvědomuji si jeho existenci a většinu věcí dělám jako on (stejně se chovám, jednám, oblékám se):* 8 odpovědí (cca 19%)
- *žijeme tzv. „vedle sebe“, občas se přistihnu, že jsme si dost podobní:* 4 odpovědi (cca 9%)
- *nemusím se po něm „opičit“, uznávám jej, ale mám svoji hlavu a svůj život:* 29 odpovědí (cca 67%)

Dílčí závěr:

Většina adolescentů fáze časně adolescence uznává svůj životní vzor, ale má svoji hlavu a svůj život (cca 67% odpovědí). Následuje odpověď adolescentů, kteří si uvědomují existenci svého současného životního vzoru a většinu věcí dělají jako on (cca 19% odpovědí). Velmi malá část adolescentů odpověděla, že žije se svým vzorem „vedle sebe“ a je si s ním dost podobná (cca 9% odpovědí). Velmi zřídka se stal pro adolescenty jejich životní vzor modlou a je schopna pro něj udělat cokoli (cca 5% odpovědí).

Soubor č. 2 (fáze střední adolescence) – 35 studentů, 1. ročník SPŠS

Na položené otázky v použitém dotazníku (viz. Příloha č. 2 této bakalářské práce) učinili studenti (vzorky) tyto níže uvedené odpovědi :

1. Máte v současnosti nějaký životní vzor?

Celkem 35 odpovědí:

- *ano, mám v současnosti životní vzor* : 28 odpovědí (cca 80%)
- *ne, nemám v současnosti žádný životní vzor* : 7 odpovědí (cca 20%)

Dílčí závěr:

Většina adolescentů fáze střední adolescence má v současné době životní vzor (cca 80% odpovědí). Zbývající část nemá v současnosti žádný životní vzor (cca 20% odpovědí).

2. Pokud máte v současnosti životní vzor, konkretizujte jej.

Celkem 28 odpovědí:

- *rodiče*: 10 odpovědí (cca 36%)
- *sourozenec*: 0 odpovědí (cca 0%)
- *příbuzný*: 0 odpovědí (cca 0%)
- *učitel*: 0 odpovědí (cca 0%)
- *herec*: 1 odpověď (cca 4%)
- *zpěvák*: 2 odpovědi (cca 7%)
- *sportovec*: 10 odpovědí (cca 36%)
- *kamarád*: 2 odpovědi (cca 7%)
- *parta kamarádů*: 2 odpovědi (cca 7%)
- *přítel či přítelkyně*: 0 odpovědí (0%)
- *postava z počítačové hry*: 0 odpovědí (0%)
- *někdo nebo něco jiného*: 1 odpověď (cca 4%)
- *- doplněno*: politik

Dílčí závěr:

Nejčastějším současným životním vzorem adolescentů fáze střední adolescence jsou jejich rodiče (cca 36% odpovědí) a sportovec (cca 36% odpovědí). Následuje zpěvák (cca 7% odpovědí), kamarád (cca 7% odpovědí) a parta kamarádů (cca 7% odpovědí). Mezi životní vzory byli ještě adolescenty označeni herec (cca 4% odpovědí) a někdo jiný (cca 4% odpovědí).

3. V čem nebo jakým způsobem Vás tento životní vzor ovlivňuje?

Celkem 28 odpovědí:

- **svým způsobem chování či vystupováním:** 11 odpovědí (cca 39%)
- **svým oblékáním či líčením:** 1 odpověď (cca 4%)
- **svým společenským postavením:** 2 odpovědi (cca 7%)
- **svými výkony a dovednostmi:** 11 odpovědí (cca 39%)
- **obdobnými aktivitami:** 3 odpovědi (cca 11%)

Dílčí závěr:

Adolescenti fáze střední adolescence jsou nejčastěji ovlivněni životním vzorem na základě jeho výkonů, dovedností (cca 39% odpovědí) a způsobem jeho chování či vystupování (cca 39% odpovědí). Velmi zřídka jsou adolescenti ovlivňováni životním vzorem pro jeho obdobné aktivity (cca 11% odpovědí), jeho společenské postavení (cca 7% odpovědí) či jeho oblékáními, líčení (cca 4% odpovědí).

4. V kolika letech věku jste si u sebe začal-a uvědomovat přítomnost životního vzoru?

Celkem 28 odpovědí:

- **dříve než ve 13 letech:** 8 odpovědi (cca 29%)
- **ve 14 letech:** 10 odpovědí (cca 36%)
- **v 15 letech:** 5 odpovědí (cca 18%)
- **v současnosti:** 5 odpovědí (cca 18%)

Dílčí závěr:

Adolescenti fáze střední adolescence si nejčastěji od svých 14 let začali uvědomovat svůj životní vzor (cca 36% odpovědí). Následuje uvědomění si životního vzoru dříve než ve 13 letech (cca 29% odpovědí), v 15 letech (cca 18% odpovědí) a v současnosti (cca 18% odpovědí).

5. Jaký byl u Vás skutečný důvod vytvoření životního vzoru?

Celkem 28 odpovědí:

- **výchova rodičů či někým jiným:** 8 odpovědí (cca 29%)

- *vlastní přesvědčení či předsevzetí:* 6 odpovědí (cca 21%)
- *vzájemný vztah (kamarád, partner, parta):* 4 odpovědi (cca 14%)
- *volnočasové aktivity (sport, film, hudba, kultura aj.):* 10 odpovědí (cca 36%)
- *působení masmédií (TV, internet, reklama, časopisy):* 0 odpovědí (0%)

Dílčí závěr:

Nejčastějším důvodem pro vytvoření životního vzoru jsou pro adolescenty fáze střední adolescence jejich volnočasové aktivity (cca 36% odpovědí), po kterých následuje výchova rodičů či někým jiným (cca 29% odpovědí). Nepříliš častými důvody pro vytvoření vzoru je vlastní přesvědčení či předsevzetí (cca 21% odpovědí) a vzájemný vztah (cca 14% odpovědí).

6. Jak často se Vám rodiče v současnosti věnují a ovlivňují Vás?

Celkem 28 odpovědí:

- *velmi často – zcela usměrňují a řídí veškeré moje „životní kroky“ (jsou pro mne autoritou):* 3 odpovědi (cca 11%)
- *spíše často – zajímají se o moje studium, kamarády, pomáhají mi pokud je potřeba:* 19 odpovědí (cca 68%)
- *spíše se mi nevěnují – mají o mne „zájem“, pokud mi doopravdy „teče do bot“:* 5 odpovědí (cca 18%)
- *vůbec se mi nevěnují – „nechají mne růst jako křoví u cesty“:* 1 odpověď (cca 4%)

Dílčí závěr:

Větší části adolescentů fáze střední adolescence se jejich rodiče spíše často věnují (cca 68% odpovědí). Následují odpovědi adolescentů, kterým se rodiče spíše nevěnují (cca 18% odpovědí), věnují se jim velmi často (11% odpovědí) a ojediněle se jim vůbec nevěnují (cca 4% odpovědí).

7. Můžete říci, že se pro Vás někdy Vaši rodiče stali životním vzorem?

Celkem 28 odpovědí:

- *ano, jsou mým životním vzorem v současnosti:* 10 odpovědí (cca 36%)
- *v dřívější době byli mým vzorem:* 14 odpovědí (cca 50%)
- *ne, nikdy nebyli mým životním vzorem:* 4 odpovědi (cca 14%)

Dílčí závěr:

Pro polovinu adolescentů fáze střední adolescence byli jejich rodiče v dřívější době jejich životními vzory (cca 50% odpovědí). Pro zbývající větší část adolescentů jsou jejich rodiče v současnosti životním vzorem (cca 36% odpovědí) a pro poměrně menší zbývající část nebyli jejich rodiče nikdy životním vzorem (cca 14% odpovědí).

8. Můžete říci, že se pro Vás někdy nějaký mediální idol (např. z oblasti hudby, sportu, politiky, umění, internetu aj.) stal Vaším životním vzorem?

Celkem 28 odpovědí:

- *ano, je mým životním vzorem v současnosti:* 14 odpovědí (cca 50%)
- *v dřívější době byly mým vzorem:* 5 odpovědí (cca 18%)
- *ne, nikdy nebyl mým životním vzorem:* 9 odpovědí (cca 32%)

Dílčí závěr:

Pro polovinu adolescentů fáze střední adolescence je současným životním vzorem mediální idol (cca 50% odpovědí). Pro zbývající větší adolescentů nebyl nikdy mediální vzor jejich životním vzorem (cca 32% odpovědí) a pro poměrně menší zbývající část byl jejich životním vzorem mediální idol v dřívější době (cca 18% odpovědí).

9. Pokud jsou tyto mediální idoly Vašimi současnými životními vzory, snažíte se je v něčem napodobovat?

Celkem 14 odpovědí:

- *ano:* 7 odpovědí (50%)
- *ne:* 7 odpovědí (50%)

Dílčí závěr:

Polovina adolescentů fáze střední adolescence se snaží své životní vzory - mediální idoly - napodobovat a druhá polovina adolescentů svůj životní vzor - mediální idol - nenapodobuje.

10. Myslíte si, že vás média (TV, internet, reklama, časopisy) nějak ovlivňují ve vztahu k Vaším životním vzorům?

Celkem 28 odpovědí:

- **ano:** 13 odpovědí (cca 46%)
- **ne:** 15 odpovědí (cca 54%)

Dílčí závěr:

Větší polovina adolescentů fáze střední adolescence se necítí být ovlivňována médii ve vztahu ke svým životním vzorům (cca 54% odpovědí). Zbývající menší polovina adolescentů se cítí být médii ovlivněna ve vztahu ke svým životním vzorům (cca 46% odpovědí).

11. Myslíte si, že některé ze závislostí jako je alkohol, drogy, gemblerství mohou ovlivnit člověka natolik, že se stanou jeho „životním vzorem – směrem“?

Celkem 28 odpovědí:

- **ano, určitě mohou:** 17 odpovědí (cca 61%)
- **ne:** 11 odpovědí (cca 39%)

Dílčí závěr:

Větší část adolescentů fáze střední adolescence si myslí, že některé závislosti mohou ovlivnit člověka tak, že se stanou jeho „životním vzorem“ – směrem (cca 61% odpovědí). Zbývající část adolescentů si shora uvedenou skutečnost nemyslí (cca 39% odpovědí).

12. Co říkají na Váš současný životní vzor Vaši vrstevníci?

Celkem 28 odpovědí:

- **souhlasí se mnou - mají shodný životní vzor jako já:** 6 odpovědí (cca 21%)
- **pouze se mnou souhlasí:** 17 odpovědí (cca 61%)
- **nesouhlasí se mnou, protože mi nerozumí:** 3 odpovědi (cca 11%)
- **jsem jim k smíchu, proto se mnou nesouhlasí:** 1 odpověď (cca 4%)
- **rozmlouvají mi to:** 1 odpověď (cca 4%)

Dílčí závěr:

Nejčastěji se současnými životními vzory adolescentů fáze střední adolescence jejich vrstevníci pouze souhlasí (cca 61% odpovědí). Občas s těmito adolescenty jejich vrstevníci souhlasí, protože mají stejné životní vzory (cca 21% odpovědí). Pouze ojediněle se životními vzory vrstevníci nesouhlasí (cca 11% odpovědí), vrstevníci životní vzory adolescentům rozmlouvají (cca 4% odpovědí) nebo jsou jim k smíchu (cca 4% odpovědí).

13. Jak dlouho si myslíte, že zůstanete u svého současného životního vzoru?

Celkem 28 odpovědí:

- **1 rok:** 1 odpověď (cca 4%)
- **2-4 roky:** 7 odpovědí (25%)
- **6-8 let:** 3 odpovědi (cca 11%)
- **10 let:** 4 odpovědi (cca 14%)
- **do konce života:** 13 odpovědí (cca 46%)

Dílčí závěr:

Větší část adolescentů fáze střední adolescence si myslí, že zůstane u svého současného životního vzoru do konce života (cca 46% odpovědí). Následují názory adolescentů, kteří u svého současného životního vzoru zůstanou 2-4 roky (cca 25% odpovědí), 10 let (cca 14% odpovědí), 6-8 let (cca 11% odpovědí) a nejméně 1 rok (cca 4% odpovědí).

14. Čím se pro Vás stal Váš současný životní vzor a co jste schopni pro něj udělat?

Celkem 28 odpovědí:

- **stal se pro mne vším, mojí modlou („chci být jeho zrcadlem, stínem“), jsem ochoten pro něj udělat cokoliv, zdá se mi o něm:** 0 odpovědí (0%)
- **uvědomuji si jeho existenci a většinu věcí dělám jako on (stejně se chovám, jednám, oblékám se):** 7 odpovědí (25%)
- **žijeme tzv. „vedle sebe“, občas se přistihnu, že jsme si dost podobní:** 5 odpovědí (cca 18%)
- **nemusím se po něm „opičit“, uznávám jej, ale mám svoji hlavu a svůj život:** 16 odpovědí (cca 57%)

Dílčí závěr:

Více než polovina adolescentů fáze střední adolescence uznává svůj životní vzor, ale má svoji hlavu a svůj život (cca 57% odpovědí). Čtvrtina adolescentů si uvědomuje existenci svého současného životního vzoru a většinu věcí dělá jako on (cca 25% odpovědí). Zbývající část adolescentů odpověděla, že žije se svým vzorem „vedle sebe“ a je si s ním dost podobná (cca 18% odpovědí).

15. Za dobu uplynulých 3 let změnil se zásadně Váš životní vzor?

Celkem 28 odpovědí:

- **ano, úplně se změnil:** 8 odpovědí (cca 29%)
- **vůbec se nezměnil:** 20 odpovědí (cca 71%)

Dílčí závěr:

Větší části adolescentů fáze střední adolescence se za uplynulé 3 roky jejich životní vzor nezměnil (cca 71% odpovědí). U zbývající části adolescentů došlo v minulých 3 letech ke změně životního vzoru (cca 29% odpovědí).

Soubor č. 3 (fáze pozdní adolescence) – 50 studentů, 4. ročník SPŠS

Na položené otázky v použitém dotazníku (viz. Příloha č. 2 této bakalářské práce) učinili studenti (vzorky) tyto níže uvedené odpovědi :

1. Máte v současnosti nějaký životní vzor?

Celkem 50 odpovědí:

- **ano, mám v současnosti životní vzor :** 32 odpovědí (64%)
- **ne, nemám v současnosti žádný životní vzor :** 18 odpovědí (36%)

Dílčí závěr:

Větší část adolescentů fáze pozdní adolescence má v současné době životní vzor (cca 64% odpovědí). Zbývající část nemá v současnosti žádný životní vzor (cca 36% odpovědí).

2. Pokud máte v současnosti životní vzor, konkretizujte jej?

Celkem 40 odpovědí (kombinace odpovědí u 8 vzorků):

- **rodiče:** 7 odpovědí (cca 18%)
- **sourozenec:** 1 odpověď (cca 2%)
- **příbuzný:** 1 odpověď (cca 2%)
- **učitel:** 1 odpověď (cca 2%)
- **herec:** 5 odpovědí (cca 13%)
- **zpěvák:** 6 odpovědí (15%)
- **sportovec:** 10 odpovědí (cca 25%)
- **kamarád:** 4 odpovědi (10%)
- **parta kamarádů:** 0 odpovědí (0%)
- **přítel či přítelkyně:** 1 odpověď (cca 2%)
- **postava z počítačové hry:** 3 odpovědi (cca 8%)
- **někdo nebo něco jiného:** 1 odpověď (cca 2%)
- **- doplněno:** **voják**

Dílčí závěr:

Nejčastějším současným životním vzorem adolescentů fáze pozdní adolescence je **sportovec (cca 25% odpovědí)**. Následují rodiče (cca 18% odpovědí), zpěvák (cca 15% odpovědí), herec (cca 13% odpovědí), kamarád (cca 10% odpovědí) a postava z počítačové hry (cca 8% odpovědí). Mezi životní vzory byli ještě adolescenty označeni sourozenec (cca 2% odpovědí), příbuzný (cca 2% odpovědí), učitel (cca 2% odpovědí), přítel-kyně (cca 2% odpovědí) a někdo jiný (cca 2% odpovědí).

3. V čem nebo jakým způsobem Vás tento životní vzor ovlivňuje?

Celkem 41 odpovědí (kombinace odpovědí u 7 vzorků):

- **svým způsobem chování či vystupováním:** 11 odpovědí (cca 27%)
- **svým oblékáním či líčením:** 1 odpověď (cca 2%)
- **svým společenským postavením:** 4 odpovědi (cca 10%)
- **svými výkony a dovednostmi:** 21 odpovědí (cca 51%)
- **obdobnými aktivitami:** 4 odpovědi (cca 10%)

Dílčí závěr:

Více než polovina adolescentů fáze pozdní adolescence je nejčastěji ovlivněna životním vzorem na základě jeho výkonů, dovedností (cca 51% odpovědí). Následuje ovlivnění z důvodu chování či vystupování životního vzoru (cca 39% odpovědí). Zřídka jsou adolescenti ovlivňováni životním vzorem pro jeho obdobné aktivity (cca 10% odpovědí), jeho společenské postavení (cca 10% odpovědí) či jeho oblíbenými nebo líčenými (cca 2% odpovědí).

4. V kolika letech věku jste si u sebe začal-a uvědomovat přítomnost životního vzoru?

Celkem 32 odpovědí:

- **dříve než ve 13 letech:** 9 odpovědí (cca 28%)
- **ve 14 letech:** 6 odpovědí (cca 19%)
- **v 15 letech:** 6 odpovědí (cca 19%)
- **v současnosti:** 11 odpovědí (cca 34%)

Dílčí závěr:

Adolescenti fáze pozdní adolescence si nejčastěji v současnosti začali uvědomovat svůj životní vzor (cca 34% odpovědí). Následují uvědomění si životního vzoru dříve než ve 13 letech (cca 28% odpovědí), ve 14 letech (cca 19% odpovědí) a v 15 letech (cca 19% odpovědí).

5. Jaký byl u Vás skutečný důvod vytvoření životního vzoru?

Celkem 37 odpovědí (kombinace odpovědí u 4 vzorků):

- **výchova rodičů či někým jiným:** 6 odpovědí (cca 16%)
- **vlastní přesvědčení či předsevzetí:** 10 odpovědí (cca 27%)
- **vzájemný vztah (kamarád, partner, parta):** 2 odpovědi (cca 5%)
- **volnočasové aktivity (sport, film, hudba, kultura aj.):** 16 odpovědí (cca 43%)
- **působení masmédií (TV, internet, reklama, časopisy):** 3 odpovědi (cca 8%)

Dílčí závěr:

Nejčastějším důvodem pro vytvoření životního vzoru jsou pro adolescenty fáze pozdní adolescence jejich volnočasové aktivity (cca 43% odpovědí), po kterých následuje jejich vlastní přesvědčení či předsevzetí (cca 27% odpovědí). Nepříliš častými důvody pro vytvoření vzoru je pro adolescenty výchova rodičů či někým jiným (cca 16% odpovědí), působení masmédií (cca 8% odpovědí) a vzájemný vztah (cca 5% odpovědí).

6. Jak často se Vám rodiče v současnosti věnují a ovlivňují Vás?

Celkem 32 odpovědí:

- *velmi často – zcela usměrňují a řídí veškeré moje „životní kroky“ (jsou pro mne autoritou):* 3 odpovědi (cca 9%)
- *spíše často – zajímají se o moje studium, kamarády, pomáhají mi pokud je potřeba:* 23 odpovědi (cca 72%)
- *spíše se mi nevěnují – mají o mne „zájem“, pokud mi doopravdy „teče do bot“:* 6 odpovědi (cca 19%)
- *vůbec se mi nevěnují – „nechají mne růst jako křoví u cesty“:* 0 odpovědi (0%)

Dílčí závěr:

Většině adolescentů fáze pozdní adolescence se jejich rodiče spíše často věnují (cca 68% odpovědí). Následují odpovědi adolescentů, kterým se rodiče spíše nevěnují (cca 19% odpovědí) a věnují se jim velmi často (9% odpovědí).

7. Můžete říci, že se pro Vás někdy Vaši rodiče stali životním vzorem?

Celkem 32 odpovědí:

- *ano, jsou mým životním vzorem v současnosti:* 7 odpovědi (cca 22%)
- *v dřívější době byly mým vzorem:* 14 odpovědi (cca 44%)
- *ne, nikdy nebyly mým životním vzorem:* 11 odpovědi (cca 34%)

Dílčí závěr:

Pro větší část adolescentů fáze pozdní adolescence byli jejich rodiče v dřívější době jejich životními vzory (cca 44% odpovědí). Pro zbývající větší část adolescentů nebyli jejich rodiče nikdy jejich životním vzorem (cca 34% odpovědí). Pro menší zbývající část jsou jejich rodiče v současnosti životním vzorem (cca 22% odpovědí).

8. Můžete říci, že se pro Vás někdy nějaký mediální idol (např. z oblasti hudby, sportu, politiky, umění, internetu aj.) stal Vaším životním vzorem?

Celkem 32 odpovědí:

- **ano, je mým životním vzorem v současnosti:** 21 odpovědí (cca 66%)
- **v dřívější době byly mým vzorem:** 3 odpovědi (cca 9%)
- **ne, nikdy nebyl mým životním vzorem:** 8 odpovědí (25%)

Dílčí závěr:

Pro větší část adolescentů fáze pozdní adolescence je současným životním vzorem mediální idol (cca 66% odpovědí). Pro zbývající větší adolescentů nebyl nikdy mediální vzor jejich životním vzorem (cca 25% odpovědí) a pro poměrně menší zbývající část byl jejich životním vzorem mediální idol v dřívější době (cca 9% odpovědí).

9. Pokud jsou tyto mediální idoly Vašimi současnými životními vzory, snažíte se je v něčem napodobovat?

Celkem 21 odpovědí:

- **ano:** 10 odpovědí (48%)
- **ne:** 11 odpovědí (52%)

Dílčí závěr:

Větší polovina adolescentů fáze pozdní adolescence se nesnaží své životní vzory - mediální idoly - napodobovat (cca 52% odpovědí). Menší polovina adolescentů svůj životní vzor - mediální idol - napodobuje (cca 48% odpovědí).

10. Myslíte si, že vás média (TV, internet, reklama, časopisy) nějak ovlivňují ve vztahu k Vaším životním vzorům?

Celkem 32 odpovědí:

- **ano:** 14 odpovědí (cca 44%)
- **ne:** 18 odpovědí (cca 56%)

Dílčí závěr:

Větší polovina adolescentů fáze pozdní adolescence se necítí být ovlivňována médii ve vztahu ke svým životním vzorům (cca 56% odpovědí). Zbývající menší polovina adolescentů se cítí být médii ovlivněna ve vztahu ke svým životním vzorům (cca 44% odpovědí).

11. Myslíte si, že některé ze závislostí jako je alkohol, drogy, gemblerství mohou ovlivnit člověka natolik, že se stanou jeho „životním vzorem – směrem“?

Celkem 32 odpovědí:

- *ano, určitě mohou:* 20 odpovědí (cca 63%)
- *ne:* 12 odpovědí (cca 37%)

Dílčí závěr:

Větší část adolescentů fáze pozdní adolescence si myslí, že některé závislosti mohou ovlivnit člověka tak, že se stanou jeho „životním vzorem“ – směrem (cca 63% odpovědí). Zbývající část adolescentů si shora uvedenou skutečnost nemyslí (cca 37% odpovědí).

12. Co říkají na Váš současný životní vzor Vaši vrstevníci?

Celkem 32 odpovědí:

- *souhlasí se mnou - mají shodný životní vzor jako já:* 8 odpovědí (cca 25%)
- *pouze se mnou souhlasí:* 15 odpovědí (cca 47%)
- *nesouhlasí se mnou, protože mi nerozumí:* 8 odpovědí (cca 25%)
- *jsem jim k smíchu, proto se mnou nesouhlasí:* 0 odpověď (0%)
- *rozmlouvají mi to:* 1 odpověď (cca 3%)

Dílčí závěr:

Nejčastěji se současnými životními vzory adolescentů fáze pozdní adolescence jejich vrstevníci pouze souhlasí (cca 47% odpovědí). Občas s těmito adolescenty jejich vrstevníci souhlasí, protože mají stejné životní vzory (cca 25% odpovědí), a nesouhlasí, protože jim nerozumí (cca 25% odpovědí). Pouze ojediněle vrstevníci rozmlouvají adolescentům jejich životní vzory (cca 3% odpovědí).

13. Jak dlouho si myslíte, že zůstanete u svého současného životního vzoru?

Celkem 32 odpovědí:

- **1 rok:** 2 odpovědi (cca 6%)
- **2-4 roky:** 13 odpovědí (cca 41%)
- **6-8 let:** 3 odpovědi (cca 9%)
- **10 let:** 1 odpověď (cca 3%)
- **do konce života:** 13 odpovědí (cca 41%)

Dílčí závěr:

Větší části adolescentů fáze pozdní adolescence si shodně myslí, že zůstanou u svého současného životního vzoru 2-4 roky (cca 41% odpovědí) a do konce života (cca 41% odpovědí). Následují zcela ojedinělé názory adolescentů, že u svého současného životního vzoru zůstanou 6-8 let (cca 9% odpovědí), 1 rok (cca 6% odpovědí) a nejméně 10 let (cca 3% odpovědí).

14. Čím se pro Vás stal Váš současný životní vzor a co jste schopni pro něj udělat?

Celkem 32 odpovědí:

- **stal se pro mne vším, mojí modlou („chci být jeho zrcadlem, stínem“), jsem ochoten pro něj udělat cokoliv, zdá se mi o něm:** 0 odpovědí (0%)
- **uvědomuji si jeho existenci a většinu věcí dělám jako on (stejně se chovám, jednám, oblékám se):** 2 odpovědi (cca 6%)
- **žijeme tzv. „vedle sebe“, občas se přistihnu, že jsme si dost podobní:** 6 odpovědí (cca 19%)
- **nemusím se po něm „opičit“, uznávám jej, ale mám svoji hlavu a svůj život:** 24 odpovědí (75%)

Dílčí závěr:

Většina adolescentů fáze pozdní adolescence uznává svůj životní vzor, ale má svoji hlavu a svůj život (cca 75% odpovědí). Zbývající větší část adolescentů odpověděla, že žije se svým vzorem „vedle sebe“ a je si s ním dost podobná (cca 19% odpovědí). Poměrně menší zbývající část si uvědomuje existenci svého životního vzoru a většinu věcí dělá jako on (cca 6% odpovědí).

15. Za dobu uplynulých 3 let změnil se zásadně Váš životní vzor?

Celkem 32 odpovědí:

- **ano, úplně se změnil:** 12 odpovědí (cca 37%)
- **vůbec se nezměnil:** 20 odpovědí (cca 63%)

Dílčí závěr:

Větší části adolescentů fáze **pozdní adolescence se za uplynulé 3 roky jejich životní vzor nezměnil (cca 63% odpovědí)**. U zbývajících částí adolescentů došlo v minulých 3 letech ke změně životního vzoru (cca 37% odpovědí).

2.2 Interpretace výsledků průzkumu

Z jednotlivých dílčích výsledků souborů lze konstatovat níže uvedené skutečnosti.

1. **Většina dotazovaných adolescentů má v současnosti svůj životní vzor** (cca 79% odpovědí).
2. **Za nejčastějších 6 životních vzorů dotazovaných adolescentů** bylo jimi označeno:
 - sportovec (cca 27% odpovědí),
 - rodiče (cca 26% odpovědí),
 - zpěvák (cca 11% odpovědí),
 - herec (cca 10% odpovědí),
 - kamarád (cca 6% odpovědí),
 - sourozenec (cca 5% odpovědí).

Mezi další životní vzory byli adolescenty ojedinele zařazeni: postava z počítačové hry, někdo jiný – kosmonaut, úspěšný podnikatel, voják, učitel, příbuzný, parta kamarádů, přítel či přítelkyně.

3. **Nejčastější ovlivnění** dotazovaných adolescentů samotným životním vzorem jsou:
 - vlastní výkony a dovednosti životního vzoru (cca 43% odpovědí),
 - způsob chování či vystupování životního vzoru (cca 30% odpovědí).

4. **Ve fázi časně adolescence si svůj životní vzor začala uvědomovat většina dotazovaných adolescentů ve svých 12 letech (cca 44% odpovědí). Ve fázi střední a pozdní adolescence si svůj životní vzor nejvíce začali uvědomovat adolescenti dříve než ve svých 13 letech (cca 28% odpovědí).**
5. **Za nejčastější důvody vytvoření životního vzoru dotazovaní adolescenti označili:**
 - volnočasové aktivity adolescentů (cca 37% odpovědí),
 - výchovu rodiči či někým jiným (cca 25% odpovědí),
 - vlastní přesvědčení či předsevzetí adolescentů (cca 20% odpovědí).
6. **Rodiče se věnují a ovlivňují dotazované adolescenty spíše často – zajímají se o studium adolescenta, jeho kamarády, pomáhají mu, pokud je to třeba (cca 70% odpovědí).**
7. **Přibližně pro polovinu dotazovaných adolescentů nebyli nikdy jejich rodiče životními vzory (cca 46% odpovědí).**
8. **Pro větší polovinu dotazovaných adolescentů jsou mediální idoly (z oblasti sportu, hudby, filmu aj.) jejich současnými životními vzory (cca 55% odpovědí).**
9. **V případě, že jsou mediální idoly současnými životními vzory dotazovaných adolescentů, většina se snaží je napodobovat (cca 61% odpovědí).**
10. **Více než polovina dotazovaných adolescentů si nemyslí, že je média (TV, internet, reklama, časopisy) nějak ovlivňují ve vztahu ke svým životním vzorům (cca 55% odpovědí).**
11. **Větší část dotazovaných adolescentů je přesvědčena, že závislosti (alkohol, drogy, gemblerství) mohou člověka ovlivnit natolik, že se stanou jeho životním vzorem – směrem (cca 61% odpovědí).**
12. **Více než polovina dotazovaných adolescentů uvedla, že s jejich životními vzory jejich vrstevníci pouze souhlasí (cca 54% odpovědí).**
13. **Dotazovaní adolescenti většinou předpokládají, že u svých současných životních vzorů zůstanou 2-4 roky (cca 36% odpovědí) nebo až do konce**

svého života (cca 36% odpovědí).

14. Poměrně větší část dotazovaných svůj současný životní vzor uznává, ale má svoji hlavu a svůj život, nemusí se po něm tzv. „opičit“ (cca 67% odpovědí).

15. Poměrná většina dotazovaných adolescentů fáze střední a pozdní adolescence za uplynulé 3 roky nezaznamenala zásadní změnu ve svém životním vzoru (cca 67% odpovědí).

2.3 Shrnutí průzkumu

Provedený průzkum v této bakalářské práci byl zaměřen na okolnosti týkající se životních vzorů dnešních adolescentů, a to v jednotlivých fázích časně, střední a pozdní adolescence. Konkrétním cílem průzkumu bylo potvrzení či vyvrácení stanovených předpokladů souvisejících se životními vzory dnešních adolescentů.

Průzkum byl prováděn paralelně na základní a střední škole za pomoci nestandardizovaných dotazníků. Samotného průzkumu se zúčastnilo celkem 130 vzorků (dotazovaných), rozdělených do 3 souborů (dle jednotlivých fází adolescence).

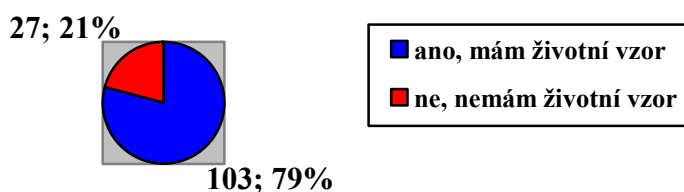
Porovnáním stanovených předpokladů a výsledků průzkumu byly na základě odpovědí dotazovaných adolescentů zjištěny tyto níže uvedené skutečnosti.

1) Předpoklad: většina dnešních adolescentů má své životní vzory.

Výsledek průzkumu: většina dotazovaných adolescentů označila, že má v současnosti svůj životní vzor (cca 79% odpovědí).

Předmětný výsledek průzkumu je znázorněn graficky (viz. obrázek č. 1 – Přítomnost životních vzorů u dnešních adolescentů).

obrázek č. 1 - Přítomnost životních vzorů u dnešních adolescentů

Závěr: vzniklý předpoklad, že většina dotazovaných adolescentů má svůj životní vzor, byl dotazovanými potvrzen.

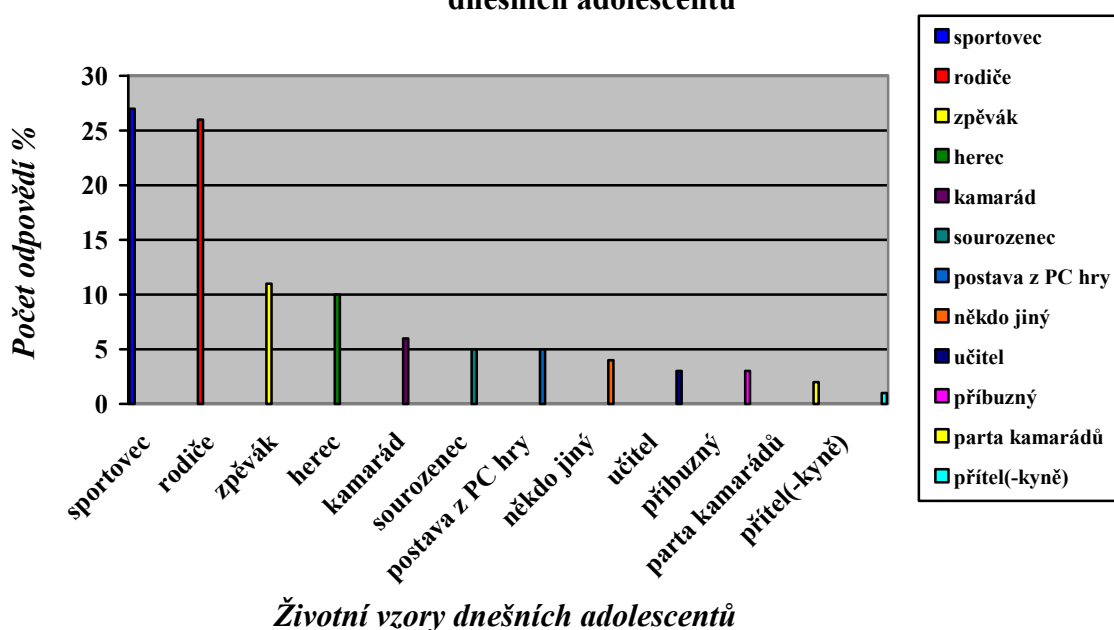
2) **Předpoklad:** životními vzory dnešních adolescentů jsou: rodiče, sourozenec, herec, zpěvák, sportovec, učitel, kamarád, přítel či přítelkyně, postava z počítačové hry.

Výsledek průzkumu: za konkrétní životní vzory dnešních adolescentů byli dotazovanými označeni (viz. umístění do 6% odpovědí):

1. místo *sportovec* (cca 27% odpovědí)
2. místo *rodiče* (cca 26% odpovědí),
3. místo *zpěvák* (cca 11% odpovědí),
4. místo *herec* (cca 10% odpovědí),
5. místo *kamarád* (cca 6% odpovědí),

Mezi další životní vzory dnešních adolescentů byli zařazeni: *sourozenec, postava z počítačové hry, někdo jiný – kosmonaut, úspěšný podnikatel, voják, učitel, příbuzný, parta kamarádů, přítel či přítelkyně*. Předmětný výsledek průzkumu je znázorněn graficky (viz. obrázek č. 2 – Konkretizace životních vzorů dnešních adolescentů).

obrázek č. 2 - Konkretizace životních vzorů dnešních adolescentů

Závěr: vzniklý předpoklad, že životními vzory dnešních adolescentů jsou *rodiče, sourozenec, herec, zpěvák, sportovec, učitel, kamarád, přítel(-kyně), postava z počítačové hry.*, byl provedeným průzkumem potvrzen a upřesněn o *příbuzného, partu kamarádů.*

3) Předpoklad: nejčastějšími ovlivňujícími faktory při tvorbě životních vzorů dnešních adolescentů je: **a) ovlivnění adolescentů samotnými životními vzory:**

- svým způsobem chování či vystupování,
- svými dosaženými výkony a dovednostmi,

b) důvody vytvoření životního vzoru adolescentem:

- výchova rodičů či někým jiným,
- volnočasové aktivity adolescentů (sport, film, hudba, kultura).

Výsledek průzkumu: za ovlivňující faktory při tvorbě životního vzoru byly dotazovanými adolescenty označeny:

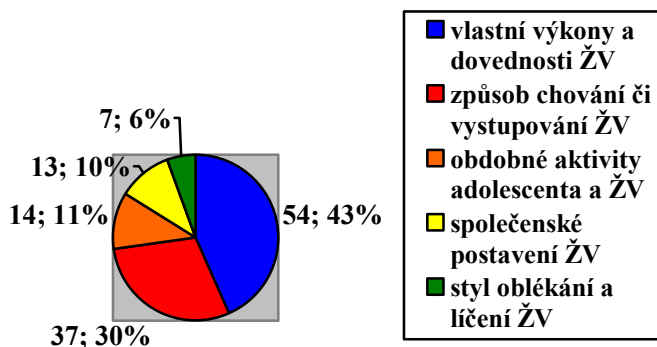
a) nejčastější ovlivnění adolescentů samotnými životními vzory:

- vlastní výkony a dovednosti životního vzoru (cca 43% odpovědí),
- způsob chování či vystupování životního vzoru (cca 30% odpovědí).

Mezi další ovlivnění adolescentů samotnými životními vzory byly dále označeny: obdobné aktivity životního vzoru a adolescenta (cca 11% odpovědí), společenské postavení životního vzoru (cca 10% odpovědí), styl oblékání a líčení (cca 6% odpovědí).

Předmětný výsledek průzkumu je znázorněn graficky (viz. obrázek č. 3 – Ovlivnění adolescentů životními vzory).

obrázek č. 3 - Ovlivnění adolescentů životní vzory (ŽV)

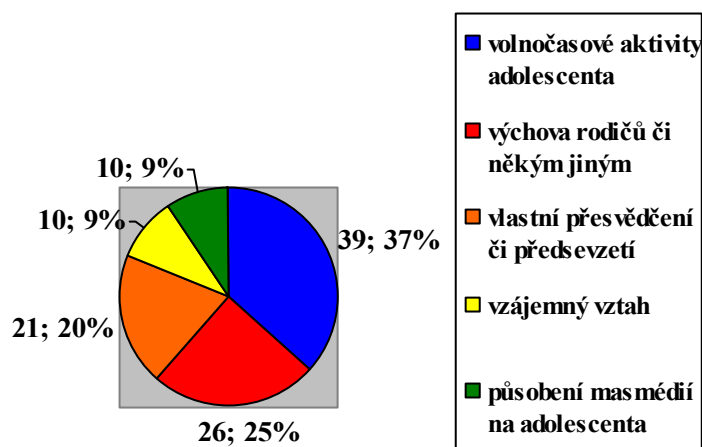
b) nejčastější důvod vytvoření životního vzoru:

- volnočasové aktivity adolescentů (cca 37% odpovědí),
- výchovu rodiči či někým jiným (cca 25% odpovědí),
- vlastní přesvědčení či předsevzetí adolescentů (cca 20% odpovědí)

Mezi další důvody vytvoření životního vzoru adolescentem byly těmito dále označeny: vzájemný vztah (cca 9% odpovědí), působení masmédií na adolescenta (cca 9% odpovědí).

Předmětný výsledek průzkumu je znázorněn graficky (viz. obrázek č. 4 – Důvody vytvoření životního vzoru adolescentem).

obrázek č. 4 - Důvody vytvoření životního vzoru adolescentem

Závěr: vzniklý předpoklad, že nejčastějšími ovlivňujícími faktory při tvorbě životních vzorů dnešních adolescentů je *způsob chování či vystupování životního vzoru, dosažené výkony a dovednosti životního vzoru, výchova adolescenta rodiči či někým jiným, volnočasové aktivity adolescentů*, byl provedeným průzkumem potvrzen a upřesněn o *vlastní přesvědčení či předsevzetí adolescentů*.

4) Předpoklad: v jednotlivých fázích adolescence mají adolescenti různé životní vzory:

- v období **časná adolescence** jsou nejčastějšími životními vzory *rodiče*,
- v období **střední adolescence** jsou nejčastějšími životními vzory *sportovci*,
- v období **pozdní adolescence** jsou nejčastějšími životními vzory *rodiče*.

Rovněž lze předpokládat, že v **jednotlivých fázích adolescence dochází ke změnám v životních vzorech adolescentů**.

Výsledek průzkumu: za nejčastější životní vzory v jednotlivých fázích adolescence byly dotazovanými adolescenty označeny (nejlepší umístění 1.-2. místo):

Soubor č. 1 - fáze časně adolescence :

1. místo *rodiče* (cca 28% odpovědí),
2. místo *sportovec* (cca 23% odpovědí),

Soubor č. 2 (fáze střední adolescence):

- 1.-2. místo *rodiče* (cca 36% odpovědí),
- 1.-2. místo *sportovec* (cca 36% odpovědí),

Soubor č. 3 (fáze pozdní adolescence):

1. místo *sportovec* (cca 25% odpovědí),
2. místo *rodiče* (cca 18% odpovědí),

Závěr: vzniklý předpoklad, že v jednotlivých fázích adolescence mají adolescenti různé životní vzory, nebyl provedeným průzkumem potvrzen, protože mezi nejčastějšími životními vzory, se ziskem nejvíce odpovědí oproti ostatním, byli celkově **shodně označeni rodiče a sportovec.**

V jednotlivých fázích adolescence byly průzkumem konkrétně zjištěny tyto nejčastější vzory:

- v období **časně adolescence** byli za nejčastější životní vzory dle předpokladu potvrzeni *rodiče (1. místo)* a oproti předpokladu upřesněn *sportovec (2. místo)*,
- v období **střední adolescence** byl za nejčastější životní vzor dle předpokladu potvrzen *sportovec (1.-2. místo)* a oproti předpokladu - *umělec* - upřesněni *rodiče (1.-2. místo)*,
- v období **pozdí adolescence** byli za nejčastější životní vzor dle předpokladu potvrzeni *rodiče (2. místo)* a oproti předpokladu – *kamarád, přítel či přítelkyně* doplněn *sportovec (1. místo)*.

5) Předpoklad: ve fázích střední a pozdní adolescence dochází ke změnám v životních vzorech adolescentů (soubor č. 2, soubor č. 3).

Výsledek průzkumu: bylo zjištěno, že u dotazovaných adolescentů souboru č. 2 a č. 3 ve většině případů (cca 67% odpovědí) za dobu uplynulých 3 let nedošlo k zásadním změnám ve svém životním vzoru.

Závěr: předpoklad, že ve fázi střední a pozdní adolescence dochází ke změnám v životních vzorech nebyl průzkumem potvrzen.

Provedeným empirickým průzkumem byl **potvrzen vzniklý předpoklad** týkající se **přítomnosti životních vzorů u dotazovaných adolescentů.**

Předpoklady týkající se **konkretizace životních vzorů dnešních adolescentů a ovlivňujících faktorů při tvorbě životního vzoru adolescentem, byly dotazovanými částečně potvrzeny, bylo je však nutné upřesnit a doplnit o nové významné skutečnosti.**

Dotazovanými adolescenty **byly vyvráceny předpoklady, které se týkaly rozdílnosti nejčastějších životních vzorů dnešních adolescentů a změn životních vzorů u souborů fáze střední a pozdní adolescence.**

Závěr

V bakalářské práci jsem postupně charakterizoval adolescenci a její historii. Uvedl jsem její rozdělení na jednotlivé fáze adolescence (časná, střední a pozdní adolescence), a to včetně různých změn, ke kterým v těchto fázích u adolescentů dochází. Zabýval jsem se otázkou výchovy adolescentů, vzájemných vztahů a jejich případném vlivu na utváření životních vzorů. Rovněž jsem se zaměřil na další socializační faktory ve vztahu k adolescentům (společnost, vrstevnická skupina, škola, kultura, zájmy a záliby), které na ně působí a mohou mít tak vliv na vytvoření životního vzoru dnešního adolescenta.

Následně jsem obecně charakterizoval životní vzory s uvedením konkrétních názorů na toto uvedené téma. Představil jsem adolescenty devadesátých let 20. století a adolescenty současnosti. Uvedl jsem jejich rozdílnost a životní vzory. Posléze jsem se pokusil vymezit vývojový pohled na životní vzory dle jednotlivých fází adolescence.

Na základě zjištěných skutečností, především studií použité literatury, jsem formoval předpoklady, které se staly podkladem pro provedení empirického průzkumu.

Předmětný průzkum byl zaměřen na skutečnosti týkající se životních vzorů dnešních adolescentů. Cílem průzkumu bylo u průzkumných vzorků potvrdit či vyvrátit vzniklé předpoklady. Konkrétně jsem u dotazovaných adolescentů hledal odpovědi na tyto cílové otázky (skutečnosti):

- zjištění přítomnosti životních vzorů u dnešních adolescentů,
- konkretizace životních vzorů dnešních adolescentů,
- vymezení ovlivňujících faktorů na jejich utváření,
- zjištění rozdílnosti nejčastějších životních vzorů v jednotlivých etapách adolescence,
- případné změny životních vzorů u souborů fáze střední a pozdní adolescence.

Samotný průzkum jsem provedl za pomoci nestandardizovaného dotazníku, který byl předložen jednotlivým výzkumným vzorkům. Za výzkumné vzorky jsem vybral celkem 130 adolescentů (žáci či studenti), které jsem rozdělil do 3 souborů jako reprezentativních zástupců jednotlivých etap adolescence. Konkrétně se jednalo o 45 žáků 7. ročníku základní školy (soubor č. 1 – fáze časná adolescence), 35 studentů 1. ročníku střední průmyslové školy (soubor č. 2 – fáze střední adolescence) a 50 studentů 4. ročníku střední průmyslové školy (soubor č. 2 – fáze pozdní adolescence). Průzkum mi byl následně umožněn na Základní škole v Praze 3, K Lučinám a Střední průmyslové škole strojnické v Praze 1, Betlémská.

Provedeným průzkumem byl potvrzen předpoklad, že *většina dotazovaných adolescentů má svůj životní vzor.*

Předpoklad, že konkrétními vzory dnešních adolescentů jsou: *rodiče, sourozenec, učitel, herec, zpěvák, sportovec, kamarád, parta kamarádů, přítel(-kyně), postava z počítačové hry*, byl dotazovanými adolescenty potvrzen částečně a bylo jej nutné upřesnit a doplnit o *příbuzného, někoho jiného (blíže označení kosmonaut, voják, úspěšný podnikatel).*

Rovněž předpoklad, který se týkal ovlivňujících faktorů při tvorbě životního vzoru, byl dotazovanými adolescenty potvrzen pouze částečně a bylo jej nutné upřesnit a doplnit o nové skutečnosti. Na základě odpovědí tak můžeme mezi ovlivňující faktory při tvorbě životního vzoru adolescenty zařadit: *způsob chování či vystupování životního vzoru, dosažené výkony a dovednosti životního vzoru, výchovu adolescenta rodiči či někým jiným, volnočasové aktivity adolescentů* (potvrzeno provedeným průzkumem) a *vlastní přesvědčení či předsevzetí adolescentů* (upřesněno).

Průzkumem však byl vyvrácen předpoklad, který se týkal rozdílnosti nejčastějších životních vzorů dnešních adolescentů. Ve všech fázích (souborech) adolescence byly dotazovanými označeny *shodnými nejčastějšími životními vzory: rodiče a sportovec.*

Dále byl vyvrácen předpoklad, že v průběhu střední a pozdní adolescence dochází ke změnám životních vzorů. Jak bylo průzkumem zjištěno, nedochází u dotazovaných adolescentů k zásadním změnám v životních vzorech v těchto předemných fázích adolescence.

Životní vzory dnešních adolescentů mohou zásadním způsobem ovlivnit tyto mladé lidi. Stupeň ovlivnění může být chápán dvěma směry – pozitivně a negativně. V případě, že dojde k vytvoření životního vzoru tím negativním směrem, může tak být u adolescentů položen základ vzniku sociálně patologických jevů, které mohou zásadně ovlivnit celý zbytek jeho života.

Jak bylo zjištěno touto bakalářskou prací, nejdůležitějšími ovlivňujícími faktory při utváření životních vzorů jsou pro dotazované adolescenty zejména: *volnočasové aktivity adolescentů, výchova rodičů či někým jiným a vlastní přesvědčení, předsevzetí.* Další důležitou skutečností, která byla průzkumem zjištěna, že nejčastější životní vzory dnešních (dotazovaných) adolescentů jsou ve všech fázích adolescence shodné a zásadně se nemění. Pokud bychom mohli na základě provedení dalších podrobnějších a metodologicky přesnějších výzkumů tyto shora uvedené závěry zobecnit a potvrdit je pro celou populaci

adolescentů, je nutné, aby se dospělí věnovali dospívajícím již od samého počátku adolescence. Rovněž jsou z naší strany (dospělých) důležité projevy určitého zájmu, ochoty, ohledu a porozumění. Protože pokud tak činit nebudeme, může tak náš nezáměr a lhostejnost „dát zelenou“ vzniku negativních jevů, které pak mohou adolescenty doprovázet nejen v období dospívání.

V uvedeném pozitivním úsilí nám může být mimo jiné nápomocna i sociální pedagogika, a to zejména v oblasti prevence a předcházení těchto všech negativních jevů.

V každém případě záleží vždy a pouze na dospívajícím samotném, jak se s tím vypořádá, a jeho ochotu se co nejlépe zformovat.

Na závěr bych rád uvedl citát, který vystihuje podstatu věci: ***„Musíme mít na paměti a stále před očima budoucnost svých dětí. Jsme jejich největší nadějí, že se stanou láskyplnými, spořádanými a úspěšnými dospělými. Proto jako rodiče nemáme před sebou o nic menší a ani důležitější úkol.“*** (Dr. John Townsend)

Resumé

Bakalářská práce je věnována životním vzorům dnešních adolescentů.

Teoretická část práce pojednává o adolescenci, výchově, vzájemných vztazích a jejich případnému vlivu či významu při utváření životních vzorů. Zjistil jsem, že různé socializační faktory zásadně ovlivňují vytvoření životních vzorů dnešních adolescentů.

Životní vzory jsou velmi důležité pro identifikaci adolescenta ve společnosti. Plynutím času dochází ke změnám životních vzorů. Uvedené skutečnosti byly potvrzeny představením adolescenta 90. let 20. století, dnešního adolescenta a jeho životních vzorů.

Na základě získaných poznatků z použitých zdrojů jsem dospěl k závěru, že většina dnešních adolescentů má své životní vzory. Pokusil jsem se životní vzory adolescentů současnosti konkretizovat. Vzhledem k různým ovlivňujícím faktorům v průběhu celé adolescence bylo možné předpokládat, že v jednotlivých fázích adolescence mají dospívající rozdílné životní vzory, které se postupně mění.

Zjištěné informace vedly ke vzniku předpokladů, které jsem ověřoval provedením průzkumu.

Praktická část práce je věnována empirickému průzkumu. Samotný průzkum jsem prováděl za pomoci nestandardizovaných dotazníků na Základní škole Chmelnice, Praha 3 a Střední průmyslové škole strojnické, Betlémská, Praha 1.

Výsledky provedeného průzkumu naznačily, že většina dotazovaných adolescentů má své životní vzory. Předpoklady týkající se konkrétních životních vzorů a ovlivňujících faktorů při utváření vzorů byly dotazovanými adolescenty pouze částečně potvrzeny a bylo je nutné upřesnit. Průzkumem nebylo u dotazovaných adolescentů potvrzeno, že by průběhu adolescence měli rozdílné nejčastější životní vzory. Přitom za nejčastější životní vzory byli v jednotlivých fázích adolescence dotazovanými shodně označeni rodiče a sportovec. Rovněž byl na základě odpovědí u dotazovaných vyvrácen předpoklad, že ve fázích střední a pozdní adolescence dochází ke změnám v životních vzorech dnešních adolescentů.

Na základě výsledků průzkumu jsem v závěru práce stanovil jistá doporučení, která mohou být předmětem provedení dalších výzkumů.

Anotace

Práce charakterizuje adolescenci a její jednotlivé fáze. Jsou zde vymezeny některé socializační faktory, které dnešního adolescenta zásadně ovlivňují při utváření jeho životního vzoru. Stěžejní část práce je věnována samotným životním vzorům dnešních adolescentů a veškerým okolnostem s tím spojených. Na základě zjištěných teoretických závěrů byly formovány předpoklady, které byly následně ověřovány realizovaným empirickým průzkumem.

Klíčová slova:

Životní vzory, adolescence, výchova, vztahy, společnost, skupina, škola, kultura, identifikace, adolescent současnosti.

Annotation

Work characterizes adolescence and its various phases. There are defined some socialization factors that significantly influence adolescent today in shaping his life pattern. The main part is to examine the life patterns of today's adolescents and all the circumstances involved. Based on established theoretical conclusions were shaped by the assumptions that were subsequently verified by empirical survey implemented.

Key words:

Living patterns, adolescence, education, relationships, society, group, school, culture, identity, adolescent today.

Seznam použité literatury a pramenů

- 1) GODDETOVÁ, Edith, Tartar. *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001, 140 s.
ISBN 80-7178-492-3.
- 2) HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1993, 297 s. ISBN 80-901549-0-5.
- 3) KOHOUTEK, Rudolf. *Vývojová psychologie*; Učební texty. Brno: IMS Brno, 2003, 84 s.
- 4) KŘIVOHLAVÝ, Jaroslav. *Psychologie moudrosti*. Praha: Grada Publishing, 2009, 138 s.
ISBN 978-80-247-2362-4.
- 5) KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Cerm, 2001, 246 s. ISBN 80-214-1844-3.
- 6) MACEK, Petr. *Adolescence*; Druhé, upravené vydání. Praha: Portál, 2003, 141 s.
ISBN 80-7178-747-7.
- 7) PLAŇAVA, Ivo; PILÁT, Milan. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*.
Brno: Barrister & Principal, 2002, 290 s. ISBN 80-86598-36-5.
- 8) ŘEHOŘ, Antonín. *Metodologie I*. Brno: IMS Brno 2004, 75 s.
- 9) SMÉKAL, Vladimír; MACEK Petr. *Utváření a vývoj osobnosti*; Brno: Barrister &
Principal, 2002, 264 s. ISBN 80-85947-83-8.
- 10) TOWNSEND, John. *Hranice a dospívající*. Praha: Návrat domů, 2009, 247 s.
ISBN 978-80-7255-191-0.
- 11) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál,
2000, 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
- 12) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I., Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum,
2008, 467 s. ISBN 978-80-246-0956-0.
- 13) HOUŠKA, Tomáš. *Ideál a vzor*. Vystaveno 04.02.2007 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z:
<<http://mojeskola.net/skolahrou/page0008.php>>.
- 14) GJURIČOVÁ, Šárka. *Adolescence*. Vystaveno 19.04.2005 [cit. 2010-02-10]. Dostupné z:
<<http://www.rodinnaterapie.cz/index.php?page=adolescence>>.
- 15) ŠÁROVEC, Marek. *Vzor: Nikdo a nic*. Vystaveno 20.11.2009 [cit. 2010-03-18].
Dostupné z: <<http://studenti.blog.idnes.cz/c/111517/Vzor-Nikdo-a-nic.html>>.
- 16) *Vzor*. Vystaveno 07.07.2007 [cit. 2010-03-18]. Dostupné z:
<<http://www.marfulka007.estranky.cz/clanky/moje-tvurci-psani/vzor>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro žáky základní školy (7. ročník)

Příloha č. 2: Dotazník pro žáky střední průmyslové školy (1. a 4. ročník)

Příloha č. 1

**Tento dotazník bude použit pro šetření do bakalářské práce
„Životní vzory dnešních adolescentů“.**

Jedná se o anonymní dotazník, který bude předložen žákům 7. třídy základní školy.

Prosím Vás o pravdivé zodpovězení položených otázek, jinak by došlo ke zkreslení samotného výsledku průzkumu.

Zvolenou možnost odpovědi označte zakroužkováním, v případě bližší konkretizace ji zatrhněte. Pokud je uvedena jiná možnost odpovědi (např. „případně doplňte“), vepište ji prosím na příslušné místo dotazníku.

VĚK:

1. Máte v současnosti nějaký životní vzor?

(odpověď zatrhněte)

- a) ano, mám v současnosti životní vzor,*
- b) ne, nemám v současnosti žádný životní vzor.*

2. Pokud máte v současnosti životní vzor, konkretizujte jej.

(vybranou odpověď zatrhněte)

rodiče

sourozenec

příbuzný

učitel

herec

zpěvák

sportovec

kamarád

parta kamarádů

přítel či přítelkyně

postava z počítačové hry

někdo nebo něco jiného (případně doplňte)

3. V čem nebo jakým způsobem Vás tento životní vzor ovlivňuje?

- a) svým způsobem chování či vystupováním,*
- b) svým oblékáním či líčením,*
- c) svým společenským postavením,*
- d) svými výkony a dovednostmi (sportovec, herec, zpěvák aj.),*
- e) obdobnými aktivitami - „shodným vnímáním života“ (partner, kamarád, parta aj.),*

4. V kolika letech věku jste si u sebe začal-a uvědomovat přítomnost životního vzoru?

- a) dříve než v 10 letech,*
- b) v 10 letech,*
- c) v 11 letech,*
- d) ve 12 letech,*
- e) ve 13 letech,*
- f) v současnosti.*

5. Jaký byl u Vás skutečný důvod vytvoření životního vzoru?

- a) výchova rodičů či někým jiným (chtěl-a bych být jako oni),*
- b) vlastní přesvědčení či předsevzetí,*
- c) vzájemný vztah (kamarád, partner, parta),*
- d) volnočasové aktivity (sport, film, hudba, kultura aj.),*
- e) působení masmédií (TV, internet, reklama, časopisy).*

6. Jak často se Vám rodiče v současnosti věnují a ovlivňují Vás?

- a) velmi často – zcela usměrňují a řídí veškeré moje „životní kroky“ (jsou pro mne autoritou),*
- b) spíše často – zajímají se o moje studium, kamarády, pomáhají mi, pokud je potřeba,*
- c) spíše se mi nevěnují – mají o mne „zájem“, pokud mi doopravdy „teče do bot“,*
- d) vůbec se mi nevěnují – „nechají mne růst jako křoví u cesty“.*

7. Můžete říci, že se pro Vás někdy Vaši rodiče stali životním vzorem?

- a) ano, jsou mým životním vzorem v současnosti,*
- b) v dřívější době byli mým vzorem,*
- c) ne, nikdy nebyli mým životním vzorem.*

8. Můžete říci, že se pro Vás někdy nějaký mediální idol (např. z oblasti hudby, sportu, politiky, umění, internetu aj.) stal Vaším životním vzorem?

- a) ano, je mým životním vzorem v současnosti,*
- b) v dřívější době byl mým vzorem,*
- c) ne, nikdy nebyl mým životním vzorem,*

9. Pokud jsou tyto mediální idoly Vašimi současnými životními vzory, snažíte se je v něčem napodobovat?

- a) ano,*
- b) ne.*

10. Myslíte si, že Vás média (TV, internet, reklama, časopisy) nějak ovlivňují ve vztahu k Vaším životním vzorům?

- a) ano,*
- b) ne.*

11. Myslíte si, že některé ze závislostí jako je alkohol, drogy, gemblerství mohou ovlivnit člověka natolik, že se stanou jeho „životním vzorem – směrem“?

- a) ano, určitě mohou,*
- b) ne.*

12. Co říkají na Váš současný životní vzor Vaši vrstevníci?

- a) souhlasí se mnou - mají totiž shodný životní vzor jako já,*
- b) pouze se mnou souhlasí,*
- c) nesouhlasí se mnou, protože mi nerozumí,*
- d) jsem jim k smíchu, proto se mnou nesouhlasí,*
- e) rozmlouvají mi to.*

13. Jak dlouho si myslíte, že zůstanete u svého současného životního vzoru?

- a) 1 rok,*
- b) 2-4 roky,*
- c) 6-8 let,*
- d) 10 let,*
- e) do konce života.*

14. Čím se pro Vás stal Váš současný životní vzor a co jste schopni pro něj udělat?

- a) stal se pro mne vším, mojí modlou („chci být jeho zrcadlem, stínem“), jsem ochoten pro něj udělat cokoli, zdá se mi o něm,*
- b) uvědomuji si jeho existenci a většinu věcí dělám jako on (stejně se chovám, jednám, oblékám se),*
- c) žijeme tzv. „vedle sebe“, občas se přistihnu, že jsme si dost podobní,*
- d) nemusím se po něm „opičit“, uznávám jej, ale mám svoji hlavu a svůj život.*

To je vše. Chtěl jsem Vám poděkovat za Váš čas, upřímnost, pravdivost a otevřenost při zodpovídání položených otázek.

Jan Zigáček v.r.

Příloha č. 2

**Tento dotazník bude použit pro šetření do bakalářské práce
„Životní vzory dnešních adolescentů“.**

Jedná se o anonymní dotazník, který bude předložen studentům 1. a 4. ročníku střední průmyslové školy.

Prosím Vás o pravdivé zodpovězení položených otázek, jinak by došlo ke zkreslení samotného výsledku průzkumu.

Zvolenou možnost odpovědi označte zakroužkováním, v případě bližší konkretizace ji zatrhněte. Pokud je uvedena jiná možnost odpovědi (např. „případně doplňte“), vepište ji prosím na příslušné místo dotazníku.

VĚK:

1. Máte v současnosti nějaký životní vzor?

(odpověď zatrhněte)

- a) ano, mám v současnosti životní vzor,*
- b) ne, nemám v současnosti žádný životní vzor.*

2. Pokud máte v současnosti životní vzor, konkretizujte jej.

(vybranou odpověď zatrhněte)

rodiče

sourozenec

příbuzný

učitel

herec

zpěvák

sportovec

kamarád

parta kamarádů

přítel či přítelkyně

postava z počítačové hry

někdo nebo něco jiného (případně doplňte)

3. V čem nebo jakým způsobem Vás tento životní vzor ovlivňuje?

- a) svým způsobem chování či vystupováním,*
- b) svým oblékáním či líčením,*
- c) svým společenským postavením,*
- d) svými výkony a dovednostmi (sportovec, herec, zpěvák aj.),*
- e) obdobnými aktivitami - „shodným vnímáním života“ (partner, kamarád, parta aj.),*

4. V kolika letech věku jste si u sebe začal-a uvědomovat přítomnost životního vzoru?

- a) dříve než ve 13 letech,*
- b) ve 14 letech,*
- c) v 15 letech,*
- d) v současnosti*

5. Jaký byl u Vás skutečný důvod vytvoření životního vzoru?

- a) výchova rodičů či někým jiným (chtěl-a bych být jako oni),*
- b) vlastní přesvědčení či předsevzetí,*
- c) vzájemný vztah (kamarád, partner, parta),*
- d) volnočasové aktivity (sport, film, hudba, kultura aj.),*
- e) působení masmédií (TV, internet, reklama, časopisy)*

6. Jak často se Vám rodiče v současnosti věnují a ovlivňují Vás?

- a) velmi často – zcela usměrňují a řídí veškeré moje „životní kroky“ (jsou pro mne autoritou),*
- b) spíše často – zajímají se o moje studium, kamarády, pomáhají mi, pokud je potřeba,*
- c) spíše se mi nevěnují – mají o mne „zájem“, pokud mi doopravdy „teče do bot“,*
- d) vůbec se mi nevěnují – „nechají mne růst jako křoví u cesty“.*

7. Můžete říci, že se pro Vás někdy Vaši rodiče stali životním vzorem?

- a) *ano, jsou mým životním vzorem v současnosti,*
- b) *v dřívější době byli mým vzorem,*
- c) *ne, nikdy nebyli mým životním vzorem.*

8. Můžete říci, že se pro Vás někdy nějaký mediální idol (např. z oblasti hudby, sportu, politiky, umění, internetu aj.) stal Vaším životním vzorem?

- a) *ano, je mým životním vzorem v současnosti,*
- b) *v dřívější době byl mým vzorem,*
- c) *ne, nikdy nebyl mým životním vzorem.*

9. Pokud jsou tyto mediální idoly Vašimi současnými životními vzory, snažíte se je v něčem napodobovat?

- a) *ano,*
- b) *ne.*

10. Myslíte si, že Vás média (TV, internet, reklama, časopisy) nějak ovlivňují ve vztahu k Vaším životním vzorům?

- a) *ano,*
- b) *ne.*

11. Myslíte si, že některé ze závislostí jako je alkohol, drogy, gemblerství mohou ovlivnit člověka natolik, že se stanou jeho „životním vzorem – směrem“?

- a) *ano, určitě mohou.*
- b) *ne.*

12. Co říkají na Váš současný životní vzor Vaši vrstevníci?

- a) souhlasí se mnou - mají totiž shodný životní vzor jako já,*
- b) pouze se mnou souhlasí,*
- c) nesouhlasí se mnou, protože mi nerozumí,*
- d) jsem jim k smíchu, proto se mnou nesouhlasí,*
- e) rozmlouvají mi to.*

13. Jak dlouho si myslíte, že zůstanete u svého současného životního vzoru?

- a) 1 rok,*
- b) 2-4 roky,*
- c) 6-8 let,*
- d) 10 let,*
- e) do konce života.*

14. Čím se pro Vás stal Váš současný životní vzor a co jste schopni pro něj udělat?

- a) stal se pro mne vším, mojí modlou („chci být jeho zrcadlem, stínem“), jsem ochoten pro něj udělat cokoli, zdá se mi o něm,*
- b) uvědomuji si jeho existenci a většinu věcí dělám jako on (stejně se chovám, jednám, oblékám se),*
- c) žijeme tzv. „vedle sebe“, občas se přistihnu, že jsme si dost podobní,*
- d) nemusím se po něm „opičit“, uznávám jej, ale mám svoji hlavu a svůj život.*

15. Za dobu uplynulých 3 let změnil se zásadně Váš životní vzor?

- a) ano, úplně se změnil,*
- b) vůbec se nezměnil.*

To je vše. Chtěl jsem Vám poděkovat za Váš čas, upřímnost, pravdivost a otevřenost při zodpovídání položených otázek.

Jan Zigáček v.r.